

**Τ.Ε.Ι. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ
ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΙΚΡΟ-ΜΕΣΑΙΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΤΡΕΧΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΣΤΕΝΟΤΗΤΑΣ»**

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΦΑΝΗΣ

ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΡΗΣ ΖΑΧΟΥΡΗΣ

ΠΑΤΡΑ, 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	5
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ .5	
1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ.....	5
1.2 ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	7
1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	12
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ.....	12
2.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	12
2.2 ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.....	13
2.3 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	14
2.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	16
2.5 Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΕΣΜΗ ΜΕΤΡΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	18
2.6 ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	23
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	23
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	23
3.2 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	27
3.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	28
3.4 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	29
3.5 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	32
3.6 ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	35
ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ	35
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	35
4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ - ΔΗΜΟΣΙΟΠΟΙΗΣΗ	36
4.3 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ	37
4.4 Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΩΝ (ΣΕΒ)	38
4.5 ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	43
4.1.1 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	43
4.1.2 Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΗΠΑ	49
4.2 ΕΘΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	53
Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	53
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	53
5.2 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	56
5.3 ΟΙ ΜΙΚΡΟ-ΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	58
5.4 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	61
5.5 ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	64
5.6 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	69
ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ –CASE STUDY	69
6.1 «SKOLL FOUNDATION»	69
6.2 ΑΓΡΟΖΕΥΞΗ	71
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	75

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Προσδιορίζοντας εννοιολογικά τον όρο «κοινωνική οικονομία» θα πρέπει να πούμε ότι αποτελεί μια διαφορούμενη έννοια καθώς συνυπάρχουν δυο όροι. Ο όρος «κοινωνικός» και ο όρος «οικονομία». Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο «κοινωνικός» δίνεται σημασία στην αλληλεγγύη και στον ανθρωπισμό ενώ με τον όρο «οικονομία» προσδιορίζεται ο τρόπος που λειτουργεί η αγορά. Με το συνδυασμό αυτών των δύο όρων δίνεται η δυνατότητα στον κάθε πολίτη να σχηματίσει την γνώμη του για την έννοια «κοινωνική οικονομία» δίνοντας έμφαση άλλοτε στο πρώτο σκέλος που αναφέρεται στην κοινωνία και άλλοτε στο δεύτερο που αφορά την οικονομία.

Σε γενικές γραμμές, ο συγκεκριμένος όρος έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης για αρκετούς συγγραφείς οι οποίοι έχουν δώσει ορισμούς ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο στο οποίο βρίσκονται.

Για παράδειγμα ένας όρος που προκύπτει από τον Defourny αναφέρει ότι η κοινωνική οικονομία είναι: *«οι οικονομικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται από επιχειρήσεις, πρώτιστα συνεργατικά, με αμοιβαία μέλη και ηθικές αξίες που βασίζονται στις ακόλουθες κύριες αρχές:*

α) να παρέχουν υπηρεσίες στα μέλη τους ή στην κοινότητα δίχως να αποσκοπούν στην κερδοφορία, β) να διοικούνται αυτόνομα, γ) να έχουν

δημοκρατικές διαδικασίες διοίκησης και διαχείρισης, και δ) να δίνεται έμφαση στον άνθρωπο έναντι της εργασίας και του κεφαλαίου»¹.

Επίσης, αξίζει να αναφερθεί και άλλος ένας ορισμός που χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον για να προσδιορίσει αυτή την έννοια και ο οποίος αναφέρει ότι η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί: «τον ενδιάμεσο χώρο στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα όπου το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων έχει σαν στόχο το κοινωνικό και ατομικό όφελος».

Στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας περιλαμβάνεται και η «κοινωνική επιχειρηματικότητα» η οποία αποτελεί μια έννοια στην οποία επίσης υπάρχουν δύο όροι. Το πρώτο κομμάτι της έννοιας όπως προαναφέραμε αφορά την κοινωνία και το δεύτερο αναφέρεται στις επιχειρήσεις οι οποίες έχουν κοινωνικό προσανατολισμό δίνοντας έμφαση στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων που αφορούν νέες ευκαιρίες και καινοτομίες χωρίς υψηλά οικονομικά οφέλη².

Όπως και με την «κοινωνική οικονομία» έτσι και με την «κοινωνική επιχειρηματικότητα» έχουν ασχοληθεί αρκετοί επιστήμονες προσπαθώντας να δώσουν έναν ορισμό. Η «κοινωνική επιχειρηματικότητα» είναι μια οικονομική δραστηριότητα η οποία: «θα συμβάλλει στην ανάπτυξη νέων παραγωγικών μοντέλων που θα παρέχουν προϊόντα και υπηρεσίες με σκοπό την εξυπηρέτηση των

¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών (2011), Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα – Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας, Βρυξέλλες, 25.10.2011 COM(2011) 682 τελικό

² Νικολόπουλος Τάκης (2013) Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας, Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων

άμεσων αναγκών του κοινωνικού συνόλου των «κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων» που δεν έχουν ακόμα ανακαλυφθεί από τις σημερινές οικονομικές και κοινωνικές δομές».

Συμπεραίνοντας, γίνεται αντιληπτό ότι και για τις δυο προαναφερθείσες έννοιες δεν είναι εφικτό να υπάρξει ένας ακριβής ορισμός. Παρόλα αυτά όμως βασικός τους στόχος είναι το κοινωνικό όφελος και όχι η αποκόμιση κέρδους για την επίλυση προβλημάτων που υφίστανται στην αγορά εργασίας³.

1.2 ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Όσον αφορά τη θεσμική και νομική προσέγγιση του όρου της «κοινωνικής οικονομίας» θα πρέπει να αναφερθούν τρεις βασικές κατηγορίες:

• Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις όπως είναι οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί.

• Τα αλληλοβοηθητικά Ασφαλιστικά Ταμεία.

• Οι διάφορες ενώσεις όπως είναι τα σωματεία ή οι οργανισμοί οικονομικών δραστηριοτήτων που προσφέρουν υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο στον τομέα της εκπαίδευσης, στον αθλητικό τομέα κλπ.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή παρατηρείται ότι οι προαναφερθείσες κατηγορίες υπήρχαν και τον προηγούμενο αιώνα καθώς μέσα από αναφορές, αρκετοί ιδρυτές συνεταιρισμών θεωρούσαν ότι η «κοινωνική οικονομία» αποτελεί μια λύση η οποία μπορεί να

³ Austin, J., Stevenson, H. & Wei-Skillern, J. (2006), Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different or Both? in Entrepreneurship Theory and Practice

στηρίζει και να συμπληρώσει το οικονομία προσφέροντας ταυτόχρονα και όφελος στο κοινωνικό σύνολο⁴.

Στην χώρα μας, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο θεσμικό και νομικό πλαίσιο που να καθορίζει ακριβώς την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Εξαιρέση σε αυτό αποτελούν οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης οι οποίοι λειτούργησαν στα πλαίσια του Α' Κύκλου της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL.

Άλλες μορφές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας που βασίζονται στο ισχύον νομικό πλαίσιο με τη μορφή Σωματείου είναι:

- Τα φιλανθρωπικά σωματεία.
- Τα Κοινωφελή Ιδρύματα.
- Οι Αστικοί Συνεταιρισμοί.
- Οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί.
- Οι Άτυπες Ενώσεις Προσώπων⁵.

⁴ Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα,(2013) Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, Τεύχος 4
[file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20\(5\).pdf](file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20(5).pdf)

⁵ CIRIEC (επιμ. Avila R.C., Monzon Campos J.L.) (2012), The social economy in the Ευρωπαϊκή Ένωση, Report for the European Economic and Social Committee, Bruxelles.

1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

Στην Ευρώπη η κοινωνική οικονομία μέσα από τις κοινωνική επιχειρηματικότητα άρχισε να αναπτύσσεται στην αρχή της δεκαετίας του 1970 καθώς ούτε ο ιδιωτικός αλλά ούτε και ο δημόσιος τομέας μπορούσε να καλύψει τις κοινωνικές ανάγκες που αφορούσαν την εκπαίδευση, την υγεία, τον πολιτισμό κλπ.

Τα πλεονεκτήματα της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας αφορούν καταρχήν την παροχή νέων προϊόντων και υπηρεσιών με σκοπό την καλύτερη ποιότητα ζωής και κατά δεύτερον την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Γι αυτό το λόγο λοιπόν, η κοινωνική οικονομία αποτέλεσε αντικείμενο έντονου ενδιαφέροντος στην Ευρώπη τα τελευταία 20 χρόνια και δόθηκε η ώθηση για περαιτέρω ανάπτυξη της⁶.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ιταλία ήταν το πρώτο κράτος όπου το 1990 θέσπισε ειδική νομοθεσία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Στην συνέχεια ακολούθησε το Βέλγιο, η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Λιθουανία και η Φινλανδία. Στην Ισπανία στα πλαίσια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας υπάγονται αγροτικοί συνεταιρισμοί και κοινοπρακτικά σχήματα που αφορούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες ενώ στις σκανδιναβικές χώρες οι συνεταιρισμοί μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα προς όφελος του κοινωνικού συνόλου έχουν πρωταρχικό ρόλο στη λειτουργία του Κράτους.

⁶ Υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων γενική γραμματεία δια βίου μάθησης,(2013) Κοινωνική οικονομία –Κοινωνική επιχειρηματικότητα, Εκπαιδευτικό υλικό για τα Κέντρα δια Βίου Μάθησης

<http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.2.pdf>

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που έχουν έρθει στη δημοσιότητα εκτιμάται ότι το 10% των επιχειρήσεων στην Ευρώπη αφορούν την κοινωνική οικονομία με το 5.9% να αντιπροσωπεύει τη συνολική απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα στη Γαλλία το ποσοστό συνολικής απασχόλησης κυμαίνεται στο 12% ενώ στην Ισπανία στο 18%⁷.

Επίσης, στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη σημαντική ανάπτυξη παρουσιάζουν και οι εναλλακτικοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί οι οποίοι προσφέρουν εναλλακτικά χρηματοδοτικά προϊόντα όπως είναι τα δάνεια με ευνοϊκές ρυθμίσεις είτε σε ιδιώτες είτε σε επιχειρήσεις οι οποίοι έχουν σαν στόχο την υποστήριξη επιχειρήσεων που στηρίζουν την βιώσιμη ανάπτυξη, τα άτομα με ειδικές ανάγκες κλπ. Παραδείγματα τέτοιων οργανισμών είναι: η Διεθνής Ένωση Οργανισμών Κοινωνικής Χρηματοδότησης, η Unicef κλπ.

Με βάση τα προαναφερθέντα συμπεραίνεται ότι η Ευρώπη προωθεί την ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα καθώς εφαρμόζονται πρακτικές που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας, στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη των τοπικών κοινοτήτων.

Στην χώρα μας, είναι διαπιστωμένο ότι ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος καθώς δεν υπάρχει το κατάλληλο θεσμικό, διοικητικό και χρηματοδοτικό πλαίσιο ώστε να στηρίξει αυτού του είδους τις δραστηριότητες.

Παρά το γεγονός ότι πραγματοποιούνται δραστηριότητες στη χώρα μας οι οποίες έχουν φιλανθρωπικό χαρακτήρα μέσω μη κυβερνητικών οργανώσεων, εθελοντικών οργανώσεων και άλλων φορέων εντούτοις η «κοινωνική οικονομία» δεν έχει αποσαφηνιστεί σαν τομέας και δεν παρουσιάζει ανάπτυξη καθώς όπως φαίνεται απουσιάζει η ενημέρωση

⁷ CIRIEC (επιμ. Bouchard M.) (2010), The worth of the Social Economy. An international Perspective, Bruxelles, Peter Lang

και υπάρχει μια αδιαφορία από την ελληνική κοινότητα. Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες η Ελλάδα παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό ανάπτυξης κοινωνικής οικονομίας με αυτό να ανέρχεται στο 1,8% της συνολικής απασχόλησης⁸.

Αξίζει όμως να αναφερθεί ότι στο 4^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης παρατηρείται μια ανάκαμψη του συγκεκριμένου τομέα καθώς περιλαμβάνονται δραστηριότητες οι οποίες αφορούν την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και εν συνεχεία θα πρέπει να σημειωθεί ότι παρά τις ελλείψεις και τα προβλήματα που υπάρχουν στην χώρα μας υπάρχει μια έντονη δραστηριότητα της κοινωνικής οικονομίας που πραγματοποιείται από διάφορους συνεταιρισμούς και φορείς όπως είναι οι Αστικοί και Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί κ.λπ.

⁸ Campbell, Mike (1999) Το τρίτο σύστημα Απασχόλησης και Τοπικής Ανάπτυξης, Συνθετική Έκθεση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

2.1 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Στόχος της ευρωπαϊκής πολιτικής που αφορά την απασχόληση και την κοινωνική πολιτική είναι να υπάρξει μια καλύτερη ποιότητα ζωής για όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια κοινωνία που δεν θα προωθεί την κοινωνική απομόνωση.

Μέχρι και σήμερα έχει συμβάλει στο καλύτερο επίπεδο διαβίωσης πολλών πολιτών της Ε.Ε στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και οι άνεργοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι κλπ. «Σλόγκαν» αυτής της πολιτικής είναι να δημιουργηθούν περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και να υπάρχουν ίσες ευκαιρίες για όλους τους πολίτες.⁹

Εφαρμόζοντας αυτή την πολιτική οι πολίτες δεν βρίσκονται εκτεθειμένοι στην δύναμη της αγοράς η οποία προωθεί τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων για την αύξηση της παραγωγής αλλά προωθεί το αίσθημα της αλληλεγγύης μεταξύ τους το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας υγιούς και σταθερής κοινωνίας.

Σύμφωνα με τις Συνθήκες σκοπός της ευρωπαϊκής πολιτικής για την απασχόληση είναι:

- ✓ Η αντιμετώπιση της ανεργίας δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας.
- ✓ Η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.
- ✓ Η ισότητα των δύο φύλων, ανδρών και γυναικών.
- ✓ Η δημιουργία ίσων ευκαιριών για όλους τους πολίτες της Ε.Ε.
- ✓ Η βελτίωση της ποιότητας ζωής.

⁹ Vienney Claude, (2008) Η κοινωνική οικονομία, Αθήνα: Πολύτροπον

▼ Η εξάλειψη κάθε μορφής διακρίσεων των κοινωνικά ευπαθών ομάδων¹⁰.

2.2 ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΕΣΔΑ) αποτελεί ένα πρόγραμμα το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση της απασχόλησης και της επιχειρηματικότητας ώστε να αντιμετωπιστεί η κρίση και αναφέρεται στις νεαρές ηλικίες από 15 έως και 35 ετών.

Οι πυλώνες που απαρτίζουν το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση είναι:

▼ Να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για τις νεαρές ηλικίες ανάλογα με τα προσόντα που διαθέτουν.

▼ Να ενισχυθούν τα συστήματα μαθητείας που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση συνδυάζοντας και την εμπειρία στον εργασιακό τομέα και προωθώντας την πρακτική άσκηση και κατά τη διάρκεια αλλά και μετά από την εκπαίδευση.

▼ Να θεσπιστούν συστηματικά προγράμματα τα οποία θα αφορούν την μετάβαση των νέων ανάλογα με τις ανάγκες τους από την εκπαίδευση στην εργασία (school-to-work programmes).

▼ Να ενισχυθεί ο επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων ανέργων.

▼ Να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα των νέων δίνοντας έμφαση στα καινοτόμα προϊόντα και στους τομείς της επιχειρηματικότητας.

▼ Να χρηματοδοτηθούν μέτρα τα οποία θα έχουν σαν στόχο να μειώσουν την σχολικής διαρροής.

¹⁰ Ε.Ε. (2013). Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Επιτροπή, τ. 4, Λουξεμβούργο.

Το ποσό το οποίο διατίθενται για την εφαρμογή αυτών των μέτρων ανέρχεται στα 746.679.192 ευρώ και ο αριθμός των ωφελουμένων είναι 182.812.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούν αναλυτικά τα προγράμματα του εν λόγω Σχεδίου και τα ποσά:

- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα με την ονομασία «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» πραγματοποιεί δραστηριότητες με διαθέσιμο ποσό τα 287.000.000 ευρώ από τα οποία θα ωφεληθούν 14.913 άτομα.

- Το Πρόγραμμα με την ονομασία «Εκπαίδευση Δια Βίου Μάθηση» πραγματοποιεί δραστηριότητες με διαθέσιμο ποσό τα 63.879.192 ευρώ από τα οποία θα ωφεληθούν 143.499 άτομα.

- Το «Εθνικό Αποθεματικό Απροβλέπτων» πραγματοποιεί δραστηριότητες με διαθέσιμο ποσό τα 98.800.000 ευρώ από τα οποία θα ωφεληθούν 9.225 άτομα.

- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα με την ονομασία «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα» πραγματοποιεί δραστηριότητες με διαθέσιμο ποσό τα 120.000.000 ευρώ από τα οποία θα ωφεληθούν 2.575 άτομα.

- Το πρόγραμμα του Υπουργείου Αγροτικής Ανασυγκρότησης πραγματοποιεί δραστηριότητες με διαθέσιμο ποσό τα 177.000.000 ευρώ από τα οποία θα ωφεληθούν 12.600 άτομα¹¹.

2.3 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας:

¹¹ Ε.Ε. (2013). Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Επιτροπή, τ. 4, Λουξεμβούργο.

- Πρόγραμμα με τίτλο: «3^η Πρόσκληση Μέτρου 123Α: Αύξηση της αξίας των γεωργικών προϊόντων» το οποίο προκηρύχτηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων με προϋπολογισμό από 100.000 ευρώ μέχρι 10.000.000 ευρώ.
- Πρόγραμμα με τίτλο: «Επιχειρηματικότητα νέων με έμφαση στην καινοτομία» το οποίο προκηρύχτηκε από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) με προϋπολογισμό ύψους 20.000.000 ευρώ το οποίο έχει σαν στόχο να προωθήσει την απασχόληση ενισχύοντας οικονομικά του νέους ανέργους οι οποίοι θέλουν να εξελιχθούν στον επιχειρηματικό τομέα δίνοντας έμφαση στην καινοτομία.
- Πρόγραμμα με τίτλο: «Μέτρο 112 - Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» για τους νέους αγρότες το οποίο προκηρύχτηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης με προϋπολογισμό ύψους 140.000.000 ευρώ. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει σαν στόχο να ενισχύσει τον αγροτικό τομέα ενθαρρύνοντας τους νέους πολίτες να εγκατασταθούν στην ύπαιθρο.
- Πρόγραμμα με τίτλο: «Ολοκληρωμένη παρέμβαση για την στήριξη της Γυναικείας Απασχόλησης μέσω ενίσχυσης της Επιχειρηματικότητας» με προϋπολογισμό ύψους 40.000.000 ευρώ με βασικό σκοπό την ενίσχυση των άνεργων γυναικών από 18 έως 64 ετών.
- Πρόγραμμα με τίτλο: «Ενίσχυση επιχειρήσεων στα πλαίσια των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ» το οποίο προκηρύχτηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, και έχει σαν στόχο να ενισχύσει τις επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να επενδύσουν στο περιβάλλον και στις τεχνολογίες πληροφορικής με κύριο μέλημα τους την αντιμετώπιση της κρίσης.

- Πρόγραμμα με τίτλο: «Εξωστρέφεια- Ανταγωνιστικότητα II» με προϋπολογισμό ύψους 50.000.000 ευρώ το οποίο προκηρύχτηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας¹².

2.4 ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα φανερώνεται μέσα από μία σειρά πρωτοβουλιών αρωγοί των οποίων είναι το Ευρωκοινοβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ).

Τον Οκτώβριο του 1999 πραγματοποιήθηκε με προτροπή της ΕΟΚΕ η πρώτη Διάσκεψη κοινωνίας των πολιτών που αφορούσε την ΕΕ και κατά την οποία τονίστηκε η ανάγκη οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών στην ανάπτυξη και τη διαμόρφωση του κοινωνικού προτύπου συμμετοχής και της ενίσχυσης της δημοκρατικής διαδικασίας. Ο συμμετοχικός χαρακτήρας και ο ρόλος που διαδραματίζει η κοινωνική οικονομία παρουσιάζεται σαν φορέας του εκσυγχρονισμού των συστημάτων πρόνοιας σε ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και της ενεργής συμμετοχής των λαών της Ευρώπης στην εφαρμογή των προτύπων που θεσπίζονται ώστε να καλυφθούν οι υφιστάμενες προκλήσεις. Είναι προφανές ότι η ΕΟΚΕ αποτελεί τον κόμβο των οργανισμών της

¹² Schwab Foundation (2011), The Social Investment Manual, An Introduction for Social Entrepreneurs, Geneva

<http://www.schwabfound.org/pdf/schwabfound/SocialInvestmentManual2011.pdf>

κοινωνικής οικονομίας στην ΕΕ και είναι αυτή που καλείται να εκσυγχρονίσει όλα τα ευρωπαϊκά συστήματα πρόνοιας¹³.

Στη συνέχεια, στις αρχές του 2003 το Συμβούλιο της ΕΕ συνέταξε το καταστατικό της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρείας (SCE) με σκοπό την ενδυνάμωση της ανάπτυξης των διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών της ΕΕ¹⁴.

Εν συνεχεία κατά το 2004 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβαίνει στην «Ανακοίνωση για την προώθηση των συνεταιριστικών εταιρειών στην Ευρώπη» με σκοπό την ενδυνάμωση των νέων κρατών μελών καθώς και των χωρών που πρόκειται να ενταχθούν στην ΕΕ στις οποίες ο τομέας του συνεταιρισμού κρίθηκε αδύναμος.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης θεσπίστηκαν από την ΕΕ με σκοπό την υποστήριξη πρωτοβουλιών ανάπτυξης τόσο σε επίπεδο χωρών όσο και σε τοπικό επίπεδο. Οι δύο αυτοί οργανισμοί διαθέτουν καταστατικό λειτουργίας θεσπισμένο από το 2014 έως το 2020 και προασπίζουν την επενδυτική προτεραιότητα των χωρών μέσω «της προώθησης της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας»¹⁵.

Ταυτόχρονα, η ΕΕ προασπίζει τη συνεργασία μεταξύ των χωρών σε επίπεδο κοινωνικής οικονομίας, διαδίδει ορθολογικές πρακτικές και

¹³ Campbell, Mike (1999) Το τρίτο σύστημα Απασχόλησης και Τοπικής Ανάπτυξης, Συνθετική Έκθεση

¹⁴ Πρακτικά Δ επιστημονικού συνεδρίου του τμήματος στελεχών συνεταιριστικών οργανώσεων και εκμεταλλεύσεων (ΣΣΟΕ) Η κοινωνική οικονομία ανάμεσα στο τοπικό και στο παγκόσμιο, Κεντρικό αμφιθέατρο Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, 6-7 Ιουνίου 2003

¹⁵ Noya, A. and E. Clarence (2013) Policy brief on Social Entrepreneurship, OECD Local Economic and Employment Development Programme

πρακτικές κατάρτισης επαγγελματιών όσον αφορά τη νομοθεσία και την οργάνωση ενώ προσδοκά τη δημιουργία απόλυτης κοινωνικής συνοχής των κρατών μελών της¹⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μεγαλύτερη επένδυση της ΕΕ στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο 2000-2006 όπου διανεμήθηκαν σε 420 επιχειρήσεις 300.000.000 ευρώ με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών των κοινωνικών επιχειρήσεων, τη σύσταση νέων, τη βελτίωση ποιότητας και τη συμβολή στην τοπική ανάπτυξη. Η συγκεκριμένη κοινοτική πρωτοβουλία γνωστή και ως EQUAL εφάρμοσε πρωτοποριακά προγράμματα όσον αφορά την κοινωνική οικονομία ενώ ταυτόχρονα προέβαλε την καταπολέμηση των ανισοτήτων στην εργασία και στην επιχειρηματικότητα¹⁷.

2.5 Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΕΣΜΗ ΜΕΤΡΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ

Η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν χώρες στις οποίες έχουν θεσμοθετηθεί νόμοι περί ενίσχυσης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας θεωρώντας ότι με τον τρόπο αυτό θα δημιουργηθεί ένα υπέρτατο οικονομικό όφελος για τις χώρες. Αξίζει να σημειωθεί ότι εντός της ΕΕ υπάρχουν αρκετές χώρες στις οποίες δεν έχει εδραιωθεί η έννοια της

¹⁶ The European Federation of Ethical and Alternative Banks (2010), The Atlas of Job Creation Good Practices for Social Inclusion - Ethical Finance for an Active, Creative and Solidarity-based Europe, FEBEA, Brussels

¹⁷ Renneboog, L., Horst, J.T. and Zhang, C. (2008). Socially responsible investments: institutional aspects, performance, and investor behavior, Journal of Banking and Finance,

κοινωνικής επιχείρησης. Ως προς το δεδομένο αυτό το 2011 δημιουργήθηκε η πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα που αποτελεί μέχρι και σήμερα εν έτη 2014 την σημαντικότερη πρωτοβουλία της ΕΕ ως προς την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεωρεί την ως άνω πρωτοβουλία, η οποία ευρέως είναι γνωστή και ως Social Business Initiative-SBI σαν θεμελιώδη μονάδα ως προς την ώθηση και τόνωση της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης καθώς και ως απαραίτητο συστατικό για την πλήρη ενοποίηση της αγοράς της Ευρώπης.

Η στόχευση του SBI στην ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας δέχεται την επιχείρηση σαν κινητήρια δύναμη της κοινωνικής αλλαγής. Τα μέτρα τα οποία προτείνει πλην της επιχειρηματικότητας στοχεύουν και σε άλλα ζητήματα μείζονος σημασίας όπως είναι η δημιουργία πιο απλού κανονιστικού περιβάλλοντος ώστε οι επιχειρήσεις να είναι σε θέση να υπερβούν τα σύνορα της χώρας ενώ ταυτόχρονα προασπίζει την ανάγκη των κοινωνικών επιχειρήσεων ως προς την αναβαθμισμένη και ποιοτικότερη χρηματοδότηση τους¹⁸.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτρέπει τις χώρες της ΕΕ να προβούν σε διεξοδικές στρατηγικές ώστε να επέλθει πλήρης αξιοποίηση των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ ενώ ταυτόχρονα προτείνει τη δημιουργία προγράμματος κοινωνικής αλλαγής και καινοτομίας το οποίο θα διαρκέσει έως το 2020 και θα έχει σαν κύριο στόχο την παροχή συμμετοχής στο κεφάλαιο των κοινωνικών επιχειρήσεων με την

¹⁸ Zevi A., Zanotti A, Soulage F., Zelaia A. (2011), Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance. Generating Wealth for the Long Term, CECOP

ταυτόχρονη δυνατότητα εκ νέου δανειοδότησης τους καθώς και τη συμβολή του στόχου στον καταμερισμό των κινδύνων των επιχειρήσεων.

Το όραμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κοινωνική επένδυση, την ανάπτυξη και τη συνοχή συνέβαλλε σε ανακοίνωση το 2013 που αφορούσε τον εκσυγχρονισμό του κράτους πρόνοιας και τις μακροχρόνιες διαρθρωτικές προκλήσεις¹⁹.

Η δέσμη των μέτρων της Επιτροπής παροτρύνει τις χώρες της ΕΕ να δαπανήσουν κονδύλια σχετικά με την παρότρυνση των ατόμων ως προς την πλήρη συνεισφορά και τη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Η Επιτροπή υποδεικνύει στα κράτη την ενίσχυση των στρατηγικών ένταξης καθώς και την ευνοϊκότερη διαχείριση του κοινωνικού προϋπολογισμού ώστε αυτός να χρησιμοποιείται αποτελεσματικότερα και προς το κοινωνικό όφελος. Ταυτόχρονα, δίνει ιδιαίτερη σημασία στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού θεωρώντας τον άνθρωπο ικανό να προσφέρει στην κοινωνία καθόλη τη διάρκεια της ζωής του.

Τέλος, πρεσβεύει τις ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση για την κοινωνική ανάπτυξη για όλα τα άτομα και τις επιχειρήσεις, δίνει ιδιαίτερο βάρος στην κοινωνική καινοτομία και υπογραμμίζει την ανάγκη για εκ νέου μελέτη των παραγόντων που συμβάλλουν στην κοινωνική επιχειρηματικότητα²⁰.

¹⁹ Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα,(2013) Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, Τεύχος 4

[file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20\(5\).pdf](file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20(5).pdf)

²⁰ Defourny, J. and Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprises and social entrepreneurship in Europe and the United States convergence and divergence, Journal of Social Entrepreneurship

2.6 ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι πρωτοβουλίες συμβάλλουν στην προώθηση των υφιστάμενων πλαισίων ώστε να ενδυναμωθεί η επιχειρηματικότητα τόσο σε επίπεδο περιφερειών όσο σε επίπεδο εθνών. Οι δράσεις αυτές περιστρέφονται γύρω από έξι πυλώνες που θέτουν σαν κυρίαρχο στόχο την κοινωνική οικονομία.

Ο ΟΟΣΑ συνέταξε μια έκθεση για την ενθάρρυνση και την προώθηση της νεανικής επιχειρηματικότητας που αφορούσε την κατάρτιση των νέων εντός του σχολικού και του πανεπιστημιακού περιβάλλοντος. Η συγκεκριμένη έκθεση θέτει ως κεντρικό άξονα της προσπάθειας των νέων και παρέχει την προτροπή ώστε να βιώσουν την εμπειρία της κοινωνικής επιχείρησης και να ενταχθούν σε αυτό το κλίμα. Παράδειγμα της συγκεκριμένης προσέγγισης είναι το πρόγραμμα οικονομίας και αλληλεγγύης μεταξύ των νέων (Jeun'ESS) που εφαρμόστηκε το καλοκαίρι του 2011 στη Γαλλία με την ταυτόχρονη σύμπραξη του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα οι οποίοι επωμίστηκαν το κόστος τριών πυλώνων δράσης που αφορούσαν:

1. Την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας μεταξύ των νέων.
2. Τη στήριξη πρωτοβουλιών των νέων στην κοινωνική οικονομία.
3. Την προώθηση και διευκόλυνση της ένταξης των νέων στις κοινωνικές επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη από την CSA-AVISE το 2011, οι δράσεις με την ταυτόχρονη σύμπραξη ιδιωτικού και δημοσίου τομέα τοποθέτησαν ένα ποσοστό της τάξεως του 80% των νέων Γάλλων στην αλληλεγγύη των προαναφερθέντων δράσεων θεωρώντας ότι έχουν περισσότερα κίνητρα στην αναζήτηση εργασίας σε μια κοινωνική

επιχείρηση. Στην ίδια έρευνα, το 48% των νέων παρουσιάζονται ευνοϊκοί στη σύσταση μιας κοινωνικής επιχείρησης.

Τέλος, οι κυβερνήσεις της ΕΕ θεσπίζουν την παροχή συνδρομής για την προώθηση της κοινωνικής οικονομίας ενώ ταυτόχρονα διενεργούν συνέδρια και δημοσιεύουν εκθέσεις για τις διαθέσιμες ευκαιρίες και τη σωστή εκμετάλλευση τους από τα κράτη²¹.

²¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013) Guide on social innovation, Brussels

<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/47822/Guide%20to%20Social%20Innovation.pdf>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο σύγχρονο περιβάλλον, η μορφή που έχει η εταιρική κοινωνική ευθύνη, ταυτίζεται με την εταιρική διακυβέρνηση στην οποία συμπεριλαμβάνεται ένα σύστημα το οποίο είναι δομημένο και με βάση το οποίο γίνεται ο καταμερισμός της εξουσίας πράγμα που σημαίνει ποιος και ποια καθήκοντα αναλαμβάνει σε μια επιχείρηση ή έναν οργανισμό²². Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (COM(2001) 366) η ΕΚΕ ορίζεται ως: *«μια δέσμη σχέσεων μεταξύ της διοίκησης της εταιρείας, του Δ.Σ., των μετόχων και άλλων ενδιαφερόμενων μερών. Παρέχει τη δομή, μέσω της οποίας προσδιορίζονται οι στόχοι και τα μέσα για την επίτευξή τους, καθώς και η παρακολούθηση της επίδοσης»*. Με βάση αυτό τον όρο το διοικητικό συμβούλιο μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού λαμβάνει τις αποφάσεις και ασκεί την εξουσία. Η σωστή εταιρική διακυβέρνηση αποτελεί ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί όλες τις επιχειρήσεις παγκοσμίως και διεθνώς και οι ρυθμίσεις που εφαρμόζονται αφορούν την ηθική και την υπευθυνότητα των επιχειρήσεων.

Σε αυτή τη σύγχρονη παγκόσμια οικονομία, οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται από τους λιγότερο εμπορικούς φραγμούς και επιτρέπονται, αυξάνουν τον ανταγωνισμό. Επιπλέον, η ανάπτυξη της τεχνολογίας και η εξέλιξη της δημιουργούν ένα νέο περιβάλλον στο διοικητικό τμήμα των επιχειρήσεων καθώς η ηλεκτρονική γραφειοκρατία βασίζεται στην καλή πληροφόρηση με καλή

²² Freeman, R.E. 2008. Διαχείριση των κοινοτικών μετοχών. Αφιέρωμα Βήμα Ιδεών, Τεύχος 4/4/2008

ποιότητα και στα ανεπτυγμένα διοικητικά συστήματα όπως είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση επιχειρηματικών πόρων ή αλλιώς enterprise resource planning. Επίσης κρίνεται απαραίτητο το χαρακτηριστικό της διαφάνειας στην εταιρική διακυβέρνηση κάτι το οποίο αποτελεί και τις πιο σημαντικές παραμέτρους της.

Η επιχείρηση, στα πλαίσια της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας, είναι υποχρεωμένη να χαρακτηρίζεται από κοινωνική υπευθυνότητα και ηθική ταυτιζόμενη με το κοινωνικό σύνολο. Για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο καθορίζονται συγκεκριμένοι «κώδικες επιχειρηματικής δεοντολογίας» σύμφωνα με τους οποίους περιγράφεται η δραστηριότητα των επιχειρήσεων και η συμπεριφορά τους. Σε αυτούς συμπεριλαμβάνονται κανόνες οι οποίοι ανάλογα με τις ανάγκες της αγοράς και τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων έχουν την δυνατότητα αλλαγής. Τα σκάνδαλα των επιχειρήσεων όπως για παράδειγμα το εταιρικό σκάνδαλο Enron δείχνουν το πώς λειτουργούν οι επιχειρήσεις στον διοικητικό τομέα και πώς πραγματοποιείται ο έλεγχος στις εισηγμένες σε χρηματιστήρια επιχειρήσεις. Επιπλέον, βγαίνουν στην επικαιρότητα ερωτήματα τα οποία αφορούν τον τρόπο που θα προστατευτούν τα συμφέροντα των μετόχων, των μικρομετόχων και των πιστωτών. Για να αντιμετωπιστεί και να επιλυθεί το συγκεκριμένο ζήτημα και παρατηρώντας την πτώση πολλών μεγάλων επιχειρήσεων, σε όλες τις χώρες, οι εποπτικές αρχές των κεφαλαιαγορών έχουν προχωρήσει στο σχεδιασμό ορισμένων συστημάτων²³.

Τα εν λόγω συστήματα, ονομάζονται συστήματα εταιρικής διακυβέρνησης ή Corporate Governance, των οποίων κύριο μέλημα είναι

²³ Grimes, M. (2010). Strategic sensemaking within funding relationships: the effects of performance measurement on organizational identity in the social sector, *Entrepreneurship Theory and Practice*

να διασφαλιστεί η διαφάνεια και η ηθική και αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση η οποία θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της επιχείρησης και παράλληλα στην προστασία των συμφερόντων των μετόχων και των πιστωτών.

Στα σύγχρονα συστήματα εταιρικής διακυβέρνησης, το επίκεντρο είναι το Διοικητικό Συμβούλιο, η οργάνωσή του, και η εξασφάλιση ανεξαρτησίας του από τους μεγαλομετόχους και από τα ανώτερα διευθυντικά στελέχη της εταιρείας.

Αρκετές χώρες προχώρησαν σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες στηρίχθηκαν στις προτάσεις της Επιτροπής Cadbury της Μεγάλης Βρετανίας που περιλαμβάνονται στον Κώδικα Βέλτιστης Συμπεριφοράς ο οποίος δημοσιεύτηκε το 1992. Αυτές είναι οι εξής:

✓ Για τις θέσεις του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου και του Διευθύνοντος Συμβούλου είναι διαφορετικά άτομα.

✓ Η συμμετοχή συμβούλων στα Διοικητικά Συμβούλια των εταιρειών οι οποίοι δεν έχουν σχέση εξαρτημένης εργασίας με την εταιρεία.

✓ Η θέσπιση Επιτροπής Εσωτερικού Ελέγχου στην οποία θα συμμετέχουν μη Εκτελεστικά Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

✓ Η θέσπιση Επιτροπής Καθορισμού Αμοιβών Διευθυντικών Στελεχών στην οποία θα συμμετέχουν αποκλειστικά μη Εκτελεστικά Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

Οι προαναφερθέντες μεταρρυθμίσεις συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας του Διοικητικού Συμβουλίου απέναντι στα διευθυντικά στελέχη και στην προστασία του καθώς ασκεί τα καθήκοντα του το οποίο συνεπάγεται με την οικονομική ανάπτυξη των επιχειρήσεων.

Στην Ελλάδα, οι προαναφερθέντες μεταρρυθμίσεις θεσπίστηκαν με το Νόμο 3016/2002. Συμπεραίνοντας, οφείλουμε να αναφέρουμε ότι στον κλάδο των επιχειρήσεων, τα συμφέροντα των μεγαλομετόχων,

μικρομετόχων, διευθυντικών στελεχών και πιστωτών δεν κινούνται πάντα στην ίδια κατεύθυνση αλλά πολλές φορές επέρχεται αναστάτωση μεταξύ τους κάτι το οποίο επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στη λειτουργία της επιχείρησης που συνεπάγεται με την πτώση της. Τα προαναφερθέντα συστήματα έχουν σαν στόχο την αντιμετώπιση και επίλυση των παραπάνω προβλημάτων²⁴.

Οι αλλαγές και οι προτάσεις της ΕΕ ως προς την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας έχουν φέρει ένα μεγάλο διαρθρωτικό κύμα αλλαγών τόσο στο επίπεδο των διεθνών οργανισμών όσο και σε ατομικό επίπεδο²⁵.

Η απουσία του δημόσιου τομέα από την παροχή υπηρεσιών, η προβολή των νέων κοινωνικών αλλαγών και οι τεχνολογικές βελτιώσεις που επιφέρουν αυξημένη πρόσβαση σε πληροφορίες αποτελούν τους σημαντικότερους παράγοντες που οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν αρχίσει να επιδεικνύουν αυξημένη ευαισθητοποίηση στα κοινωνικά ζητήματα και προβλήματα. Οι παράγοντες αυτοί έχουν επηρεάσει τους πολίτες της Ευρώπης ως προς την καταναλωτική τους συμπεριφορά και οι ίδιοι έχουν αρχίσει να ασκούν πιέσεις στις επιχειρήσεις ώστε να αποκτήσουν υπεύθυνες επιχειρηματικές πρακτικές.

Σπουδαίο ρόλο έχει διαδραματίσει η εταιρική κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων η οποία αφορά την αύξηση του κοινωνικού ρόλου των επιχειρήσεων οι οποίες υπερασπίζονται και ευαισθητοποιούνται κοινωνικά ζητήματα. Οι επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να διαθέτουν ένα

²⁴ Ευθυμίουπουλος Η, Μοδινός Μ. (2003), Οι Δρόμοι της Αειφορίας: Περιβάλλον, Εργασία, Επιχειρηματικότητα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

²⁵ Miller, T.L. and Wesley, C.L. (2010). Assessing mission and resources for social change: an organizational identity perspective on social venture capitalists; decision criteria, *Entrepreneurship Theory and Practice*

κομμάτι των κερδών τους σε πρακτικές που συμβάλλουν στη βελτίωση της κοινωνίας.

Υπό το σκήπτρο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, οι επιχειρήσεις αποκτούν ένα διαφοροποιημένο τρόπο δράσης που δεν στοχεύει αποκλειστικά στην έννοια του κέρδους αλλά προβάλλουν ένα κοινωνικό προφίλ με αποτέλεσμα να γίνονται και πιο αρεστές στους καταναλωτές²⁶.

3.2 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν φτάσει στο σημείο εκείνο όπου αντιλαμβάνονται τη σύνδεση μεταξύ της καταναλωτικής συμπεριφοράς και των κοινωνικών συνεπειών. Δίνουν μεγάλο βάρος όχι μόνο στο τελικό προϊόν που αγοράζουν αλλά και στις συνθήκες παραγωγής, στις συνθήκες εργασίας και στην οργανωτική δράση των επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο πιέζουν τους παραγωγούς και τις αρχές κυρίως μέσω των κοινωνικών δικτύων και των επιλογών τους.

Τα προαναφερθέντα κοινωνικά δίκτυα καθώς και η αύξηση των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφοριών διευκολύνουν ιδιαίτερα τους καταναλωτές και ως προς τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τις επιχειρήσεις αλλά και ως προς τις πληροφορίες που δίνουν στους υπόλοιπους καταναλωτές και την κοινωνία. Το αποτέλεσμα αυτών είναι η δημιουργία μιας ενισχυμένης καταναλωτικής ευθύνης σύμφωνα με την οποία οι καταναλωτές δεν επιλέγουν τα προϊόντα μόνο με βάση την τιμή και την ποιότητα τους αλλά συνυπολογίζουν τις κοινωνικές προεκτάσεις της παραγωγής και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της. Συνεπώς, οι

²⁶ Nicholls, A. (2009). 'We do good things, don't we?': 'Blended Value Accounting' in social entrepreneurship, Accounting, Organizations and Society

καταναλωτές επιλέγουν προϊόντα τα οποία πληρούν συγκεκριμένα πρότυπα και έχουν θετικές επιπτώσεις στην τοπική ανάπτυξη.

Στο υψηλότερο σημείο των προϊόντων αυτών είναι τα προϊόντα κοινωνικών επιχειρήσεων τα οποία εκτός των άλλων προσφέρουν στον καταναλωτή καλύτερη τιμή σε σχέση με τις κερδοσκοπικές επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, οι πολίτες ΕΕ λαμβάνουν μέρος σε κινήματα και ομάδες υπεράσπισης και ευαισθητοποίησης της κατανάλωσης και της παραγωγής με σκοπό την καλύτερη διανομή πόρων μεταξύ των καταναλωτών και των παραγωγών²⁷.

Η αλλαγή στη συμπεριφορά των καταναλωτών περιλαμβάνει και την τάση τους να εργαστούν σε τοπικούς οργανισμούς που εξυπηρετούν τις κοινότητες τους χωρίς να υπολογίζουν μόνο τους οικονομικούς παράγοντες αλλά και τους κοινωνικούς. Υπό αυτό το πρίσμα εισάγεται η έννοια του αλτροισμού με αποτέλεσμα όλο και περισσότερες έρευνες να καταδεικνύουν την τάση των εργαζομένων να επιλέγουν για την εργασία τους κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις με βάση τις οποίες θα είναι σε θέση να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο²⁸.

3.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι οι επιχειρήσεις που έχουν υιοθετήσει τις Αρχές της Εταιρικής Διακυβέρνησης θα τους διασφαλίσουν μια

²⁷ Mendell, M. and R. Nogales (2009), Social Enterprises in OECD Member Countries: What are the Financial Streams?, in A. Noya (επιμ.), The Changing Boundaries of Social Enterprises, OECD, Paris

²⁸ Nicholls, A. (2009). 'We do good things, don't we?': 'Blended Value Accounting' in social entrepreneurship, Accounting, Organizations and Society

ομαλή και σωστή λειτουργία μακροπρόθεσμα. Ειδικότερα, στην σύγχρονη κοινωνία η εικόνα της επιχείρησης αναδεικνύεται μέσα από τις πρακτικές τους που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στις αρμονικές σχέσεις των εργαζομένων και όλων των ενδιαφερομένων μερών στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η τοπική κοινότητα. Σε γενικές γραμμές κρίνονται με βάση την ευαισθησία που παρουσιάζουν στα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Στην περίπτωση που μια επιχείρηση δεν μπορέσει να τηρήσει τους συγκεκριμένους κανόνες, η φήμη της θα μειωθεί με αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας και αποδοτικότητας της.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες ευαισθητοποιούνται στα κοινωνικά προβλήματα και αυξάνουν τα κέρδη τους. Σύμφωνα με αυτό λοιπόν, αξίζει να αναφέρουμε ότι η ΕΚΕ είναι μια έξυπνη πρακτική για την ανάπτυξη και την κερδοφορία των επιχειρήσεων²⁹.

3.4 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τις δημοσιεύεις και τις βάσεις δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, γίνεται λόγος για τις εθνικές δημόσιες πολιτικές που σχετίζονται με την ΕΚΕ. Η βάση δεδομένων “CSR: National Public Policies in the European Union”, αναφέρει ότι: *«οι προσπάθειες στον τομέα προώθησης της ΕΚΕ στην Ελλάδα γίνονται στους τομείς της έρευνας και των επιχειρηματικών κινήτρων»*. Όσον αφορά την έρευνα, ετοιμάζεται μια μελέτη από την Ελληνική Οικονομική και Κοινωνική

²⁹ Borzaga C., Galera G., Nogales R. (επιμ.) (2008), Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation, Bruxelles, UNDP Regional Bureau.

Επιτροπή (ΟΚΕ) στην οποία θα θέτονται τα όρια της έννοιας της ΕΚΕ και θα συμπεριλαμβάνονται προτάσεις οι οποίες θα προωθούν και θα ενισχύουν την ΕΚΕ στην Ελλάδα. Όσον αφορά τον τομέα των επιχειρηματικών κινήτρων, το Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας, δημιούργησε μια εκδήλωση η οποία χορηγεί βραβείο κάθε χρόνο στις επιχειρήσεις που συμβάλλουν στην βελτίωση των συνθηκών εργασίας μέσα από τις σωστές και κατάλληλες πρακτικές. Στην Ελλάδα, οι δημόσιες αρχές, μετά από την Ανακοίνωση της Επιτροπής για την ΕΚΕ, έδειξαν ενδιαφέρον και κατέβαλλαν προσπάθεια να μελετήσουν και να εφαρμόσουν τις αρχές της ΕΚΕ. Τα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από το αρμόδιο Υπουργείο Απασχόλησης αφορούν τις πρακτικές του Υπουργείου που ήδη εφαρμόζονται και αναφέρονται στην εσωτερική διάσταση της ΕΚΕ και στην υγεία και ασφάλεια τον εργασιακό χώρο³⁰.

Ο ορισμός που δίνει ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών (ΣΕΒ) για την ΕΚΕ είναι: *«η συστηματική, οργανική και εθελοντική ενσωμάτωση από τις εταιρείες στην επιχειρηματική τους λειτουργία δραστηριοτήτων με κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτιστική διάσταση, με ουσιαστική συνεισφορά προς το κοινωνικό σύνολο, σε συνεργασία με όλους τους συμμετόχους (stakeholders)»*. Ο συγκεκριμένος ορισμός παρουσιάζεται σαν μια νέα αντίληψη η οποία αφορά το διοικητικό τμήμα των επιχειρήσεων και ταυτίζεται με την έννοια της τριπλής αρχής (triple

³⁰ Moulaert F. & Ailenei, O. (2005), Social Economy, third sector and Solidarity relations: A conceptual Synthesis from history to present, in Urban Studies

bottom line approach) και την αειφόρο ανάπτυξη (sustainable development)³¹.

Ο ΣΕΒ έχει υιοθετήσει τις αρχές της ΕΚΕ και αυτό φαίνεται μέσα από τις δραστηριότητες του. Επιπλέον, καταβάλλει προσπάθεια να προωθήσει και να ενισχύσει τον κοινωνικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων και των μελών του. Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η συμμετοχή του ΣΕΒ στο Ευρωπαϊκό Πολυμερές Φόρουμ για την ΕΚΕ (European Multistakeholder Forum on CSR) ήταν πολύ σημαντική, όπως σημαντική είναι και η συμμετοχή του Διοικητικού του Συμβούλιο του Ελληνικού Δικτύου για την ΕΚΕ στο οποίο είναι και ιδρυτικό μέλος.

Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ ορίζει την ΕΚΕ ως εξής: *«Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η οικειοθελής δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, που είναι πέρα και πάνω από όσα επιβάλλονται από τη νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσους επηρεάζονται από τις δραστηριότητές τους (εργαζόμενοι, μέτοχοι, συνεργάτες, προμηθευτές, επενδυτές, καταναλωτές, κοινότητες μέσα στις οποίες είναι δραστηριοποιημένες)»*. Σημαντική για τη χώρα μας είναι και η δημιουργία του Ελληνικού Ινστιτούτου Επιχειρηματικής Ηθικής το οποίο έχει σαν στόχο την ενίσχυση και προώθηση των αρχών που αφορούν την Επιχειρηματική Ηθική, την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την Εταιρική Διακυβέρνηση στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Στα

³¹ Borzaga C., Galera G., Nogales R. (επιμ.) (2008), Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation, Bruxelles, UNDP Regional Bureau.

μέλη του συμπεριλαμβάνονται επιχειρήσεις και οργανισμοί, επαγγελματίες του συγκεκριμένου τομέα καθώς και φοιτητές³².

Επιπλέον, οι δράσεις του αφορούν την έκδοση περιοδικής ενημερωτικής έκδοσης (newsletter), τη δημιουργία ενεργής ηλεκτρονικής λίστας συζήτησης (forum), τη προσωπική επικοινωνία με τα μέλη και περιοδικές συναντήσεις, τη συμμετοχή σε συνέδρια, τις επιστημονικές εκδηλώσεις και ημερίδες, με ζητήματα που αφορούν την ΕΚΕ και την εταιρική διακυβέρνηση, τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά και παγκόσμια συνέδρια, τη διοργάνωση σεμιναρίων για τα μέλη και για τις επιχειρήσεις και τέλος, την ανάπτυξη εργαλείων υποστήριξης σε θέματα επιχειρηματικής ηθικής³³.

3.5Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Είναι πλέον αποδεδειγμένο ότι οι επιχειρήσεις που έχουν υιοθετήσει τις Αρχές της Εταιρικής Διακυβέρνησης θα τους διασφαλίσουν μια ομαλή και σωστή λειτουργία μακροπρόθεσμα. Ειδικότερα, στην σύγχρονη κοινωνία η εικόνα της επιχείρησης αναδεικνύεται μέσα από τις πρακτικές τους που συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στις αρμονικές σχέσεις των εργαζομένων και όλων των ενδιαφερομένων μερών στα οποία συμπεριλαμβάνεται και η τοπική κοινότητα. Σε γενικές

³² Borzaga C., Galera G., Nogales R. (επιμ.) (2008), Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation, Bruxelles, UNDP Regional Bureau.

³³ Ευθυμίουπουλος Η, Μοδινός Μ. (2003), Οι Δρόμοι της Αειφορίας: Περιβάλλον, Εργασία, Επιχειρηματικότητα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

γραμμές κρίνονται με βάση την ευαισθησία που παρουσιάζουν στα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας. Στην περίπτωση που μια επιχείρηση δεν μπορέσει να τηρήσει τους συγκεκριμένους κανόνες, η φήμη της θα μειωθεί με αποτέλεσμα τη μείωση της ανταγωνιστικότητας και αποδοτικότητας της.

Οι επιχειρήσεις οι οποίες ευαισθητοποιούνται στα κοινωνικά προβλήματα και αυξάνουν τα κέρδη τους. Σύμφωνα με αυτό λοιπόν, αξίζει να αναφέρουμε ότι η ΕΚΕ είναι μια έξυπνη πρακτική για την ανάπτυξη και την κερδοφορία των επιχειρήσεων.

3.6 ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η συμμετοχή της κρατικής μηχανής σε μέρη, που κάποτε δέχονταν την παρέμβαση της, παρατηρείται ότι εξασθενεί με την πάροδο του χρόνου προκαλώντας την απαραίτητη ανάμειξη παρόμοιων παρεμβάσεων, κυρίως στο κοινωνικό γίγνεσθαι, διότι εμφανίζονται συνεχώς ζητήματα που αλληλεπιδρούν με την οικονομία και το εμπόριο. Σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να συμβάλλει ενεργά και η παρουσία των επιχειρήσεων, αναδεικνύοντας τρόπους επίλυσης θεμάτων αναγόμενα από την λειτουργία της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Οποιαδήποτε σαφής πρόταση προς το κοινωνικό σύνολο μπορεί να γίνει αποδεκτή και υλοποιήσιμη καθώς η πρόκληση είναι μεγάλη. Καθοριστικός ρόλος θεωρείται και η συμμετοχή της παγκοσμιοποίησης στην εξέλιξη των θέσεων. Για να ακολουθηθούν οι προτάσεις και οι θέσεις των επιχειρηματικών στελεχών απαραίτητη προϋπόθεση είναι η καταβολή αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με τα οποία θα επικυρώνεται η ακρίβεια των υποστηριζόμενων απόψεων. Για την ποιοτική πραγματοποίηση του παραπάνω καλείται η συμμετοχή των ελεγκτών

(third party assessment) οι οποίοι μετά την εφαρμογή ερευνών και ανάλυσης μελετών θα συγκεντρώνουν τα αποτελέσματα και θα τα καταχωρούν στην στρατηγική θεωρία της εκάστοτε επιχείρησης³⁴.

³⁴ Ευθυμίουπουλος Η, Μοδινός Μ. (2003), Οι Δρόμοι της Αειφορίας: Περιβάλλον, Εργασία, Επιχειρηματικότητα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο επιχειρηματικός κλάδος στον Ελλαδικό χώρο δεν χαρακτηρίζεται από καινοτόμες ιδέες και πρωτοποριακά συστήματα με αποτέλεσμα να μην εκμεταλλεύεται με πληρότητα τις θετικές επιδράσεις των δραστηριοτήτων της. Σε αυτή την κατάσταση συμπεριλαμβάνεται και η χρήση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης όπου φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια έχει επισημανθεί η δραστικότητα της παρουσιάζοντας αποτελεσματικές επιρροές ιδίως στις πολυεθνικές εταιρίες. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ώστε να μπορέσουν να βγουν αλώβητες από την οικονομική κρίση και να προασπίσουν το μοντέλο της ευαισθητοποίησης και της κοινωνικής σύμπνοιας.

Σήμερα εμφανίζεται ένα ποσοστό του 10 % να περιλαμβάνει επιχειρήσεις που διαθέτουν ολοκληρωμένα προγράμματα στρατηγικής πολιτικής βασιζόμενα στην σημασιολογία καθαρά της ΕΚΕ ενώ θα μπορούσε το ποσοστό αυτό να βρίσκεται σε πιο υψηλές θέσεις αν λάβουμε υπόψη ότι οι Ευρωπαϊκές χώρες κυμαίνονται περίπου στο 37 %. Ο υπόλοιπος αριθμός των επιχειρήσεων υιοθετεί ένα μέρος των αρχών της ΕΚΕ αφήνοντας ανεκμετάλλευτες τις περισσότερες κατευθυντήριες διαστάσεις της³⁵.

³⁵ Πανάγου Β., Τσουντας Κ, (2004), Παγκοσμιοποίηση Ολοκλήρωση & Συνεργασία στη Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία, Αθήνα: Εμανουηλίδης

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Επικοινωνίας, στον χώρο της αγοράς και του εμπορίου, διακρίνεται ότι το καταναλωτικό κοινό με την πάροδο του χρόνου παρουσιάζει μεγαλύτερη αποδοχή της λειτουργικότητας της ΕΚΕ ενώ το γεγονός αυτό συνδυάζεται με αύξηση των απαιτήσεων των καταναλωτών, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στον αντίκτυπο μιας εταιρίας στην κοινωνία³⁶.

4.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ - ΔΗΜΟΣΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η συμμετοχή της κρατικής μηχανής σε μέρη, που κάποτε δέχονταν την παρέμβαση της, παρατηρείται ότι εξασθενεί με την πάροδο του χρόνου προκαλώντας την απαραίτητη ανάμειξη παρόμοιων παρεμβάσεων, κυρίως στο κοινωνικό γίγνεσθαι, διότι εμφανίζονται συνεχώς ζητήματα που αλληλεπιδρούν με την οικονομία και το εμπόριο. Σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να συμβάλλει ενεργά και η παρουσία των επιχειρήσεων, αναδεικνύοντας τρόπους επίλυσης θεμάτων αναγόμενα από την λειτουργία της ΕΚΕ. Οποιαδήποτε σαφής πρόταση προς το κοινωνικό σύνολο μπορεί να γίνει αποδεκτή και υλοποιήσιμη καθώς η πρόκληση είναι μεγάλη. Καθοριστικός ρόλος θεωρείται και η συμμετοχή της παγκοσμιοποίησης στην εξέλιξη των θέσεων. Για να ακολουθηθούν οι προτάσεις και οι θέσεις των επιχειρηματικών στελεχών απαραίτητη προϋπόθεση είναι η καταβολή αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με τα οποία θα επικυρώνεται η ακρίβεια των υποστηριζόμενων απόψεων. Για την ποιοτική πραγματοποίηση του παραπάνω καλείται η συμμετοχή των

³⁶ Halkos GE, Evangelinos KI. Determinants of environmental management systems standards implementation: Evidence from Greek industry. Business Strategy and the Environment 2002

ελεγκτών (third party assessment) οι οποίοι μετά την εφαρμογή ερευνών και ανάλυσης μελετών θα συγκεντρώνουν τα αποτελέσματα και θα τα καταχωρούν (συνδυαστικά με την δραστηριοποίηση της ΕΚΕ) στην στρατηγική θεωρία της εκάστοτε επιχείρησης³⁷.

4.3 ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Με τον όρο του CSR Europe αναφερόμαστε στο Ηγετικό Ευρωπαϊκό Δίκτυο που ακολουθεί το σύνολο των επιχειρήσεων και την λειτουργία της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης όπου εντοπίζονται υπό την ενεργοποίηση του περισσότερες από 65 εταιρίες πολυεθνικού χαρακτήρα. Πρώτος πρόεδρος της Ευρωπαϊκής επιτροπής εξέλεξε το 1995 ο Jacques Delors όπου ξεκίνησε τον ρόλο του υποστηρίζοντας την αρχή αυτής της ένωσης, δηλαδή την ένταξη της ΕΚΕ στην ολοκληρωτική δραστηριοποίηση μιας επιχείρησης. Ουσιαστικά αποτελεί την ενσωμάτωση διαφορετικών επιχειρηματικών τομέων κάτω από την επίβλεψη της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης προκειμένου να σχεδιάζεται ένα πλαίσιο κοινής πορείας προς τα δρώμενα αυξάνοντας το επίπεδο της βιωσιμότητας και του ανταγωνισμού.

Το CSR Europe αποτελείται από 22 Εθνικούς Εταίρους (NPOs) που βρίσκονται σε 19 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διατηρεί δε σχέσεις με περισσότερες από 1800 επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε κοινωνικούς και οικονομικούς τομείς του ευρύτερου κλάδου. Για να χαρακτηρίζεται από επιτυχημένη επαφή με τους συνεργάτες επικεντρώνεται σε ανοιχτό διάλογο με τα στελέχη των επιχειρήσεων

³⁷ Συλλογικό έργο (2007) Ελληνική οικονομία: Πόροι για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, Αθήνα: Παπαζήση

ανταλλάσσοντας πληροφορίες στρατηγικής που υπόκεινται στις θεωρίες της ΕΚΕ προκειμένου να υπάρχει επίτευξη των στόχων. Θετικό σημείο των επικοινωνιακών σχέσεων είναι η ανταπόδοση απόψεων βασισμένες στην εμπειρία και την πείρα της ΕΚΕ απέναντι στα μέλη του CSR Europe.

Το 2000 ιδρύθηκε στην χώρα μας το Ελληνικό Δίκτυο που εκπροσωπεί την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη³¹ ως τον Εθνικό Εταίρο του CSR Europe. Βασικός ρόλος του δικτύου είναι η υποστήριξη του επιχειρηματικού κλάδου που δραστηριοποιείται στην Ελλάδα και η πρόοδος του ως προς την απόδοση και την ανταγωνιστικότητα σύμφωνα με τις προβλεπόμενες αποφάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Για να προωθηθούν αρετές όπως η πρωτοβουλία των επιχειρησιακών κινήσεων το Ελληνικό Δίκτυο έχει ενσωματώσει στα μέλη του Συνδέσμους και φορείς εθελοντικών επιχειρήσεων που παρουσιάζουν μια ευαισθητοποίηση στο κύριο θέμα. Υπολογίζεται ότι μέχρι σήμερα κατέχει 91 επιχειρήσεις και 6 επιχειρηματικούς φορείς -Μέλη³⁸.

4.4 Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΩΝ (ΣΕΒ)

Ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Ελληνικού Δικτύου για την Εταιρική Κοινωνική είναι ο Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων (ΣΕΒ) ο οποίος λαμβάνει μέρος και στο Δ.Σ. του Δικτύου. Στην αποστολή του (mission statement) δίνεται σημασία στη σύγχρονη έννοια του εταιρικού πολίτη (corporate citizenship) και επιπλέον στην κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων οι οποίες θέλουν να συνυπάρξουν με τις αλλαγές που υφίστανται στην κοινωνία παγκοσμίως. Ο ΣΕΒ υποστηρίζει και τονίζει

³⁸ Post James E., Lawrence Anne T., Weber James (1999), “Business and society, corporate strategy, public policy, ethics”, 9 th edition, Boston, Irwin McGraw – Hill

τον κοινωνικό χαρακτήρα που θα πρέπει να έχουν οι επιχειρήσεις και δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην προβολή της συνεισφοράς των μελών του απέναντι στην κοινωνία. Επιπλέον, προσπαθεί να ωθήσει τα μέλη του να χρησιμοποιήσουν τις πρακτικές και τις στρατηγικές της ΕΚΕ καθώς επίσης και τους κανόνες που υφίστανται για μια σωστή εταιρική διακυβέρνηση δίνοντας μεγάλη σημασία σε ζητήματα που αφορούν την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Με πρόεδρο τον Θεόδωρο Παπαλεξόπουλο, υιοθετούνται οι «Βασικές Αρχές Επιχειρηματικής Συμπεριφοράς» την άνοιξη του 1988 και με πρόεδρο τον Στέλιο Αργυρό υπογράφεται η «Κοινή Διακήρυξη των Επιχειρήσεων της Ευρώπης». Την χρονολογία 2005 στα πλαίσια της Γενικής Συνέλευσής του, υπογράφεται η «Χάρτα Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων των Επιχειρήσεων», με κύριο στόχο να δημιουργηθούν οι καλύτερες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της οικονομίας³⁹.

Στην Χάρτα συμπεριλαμβάνονται οι αρχές και οι αξίες τις οποίες οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να αναγνωρίσουν και να τηρήσουν. Ο κυριότερος στόχος της Χάρτας είναι να δημιουργηθεί ένα σύγχρονο περιβάλλον το οποίο θα συμβάλει στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης καθώς επίσης και θα δημιουργήσει το καλύτερο κλίμα συνεργασίας μεταξύ των κοινωνικών εταίρων

Οι 10 αρχές που περιλαμβάνονται στη Χάρτα είναι οι εξής:

- *«Η επιχείρηση έχει δικαίωμα να λειτουργεί σε σταθερό, σαφές, κωδικοποιημένο, αντικειμενικό, προβλέψιμο, διεθνώς ανταγωνιστικό*

³⁹ Μάρδας Γεώργιος Δ. (2000) Κοινωνική πολιτική, εκπαίδευση και οικονομία, Αθήνα: Παπαζήση

θεσμικό και νομικό πλαίσιο, που προάγει την επιχειρηματικότητα και ενισχύει την ανταγωνιστικότητα. Η επιχείρηση οφείλει να διασφαλίζει την επιβίωσή της, σεβόμενη το θεσμικό και νομικό πλαίσιο, να αναλαμβάνει τις ευθύνες της και να εκπληρώνει με συνέπεια τις υποχρεώσεις της».

- «Η επιχείρηση, όπως και κάθε πολίτης της χώρας, έχει δικαίωμα σε χρηστή και διαφανή διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, η οποία διασφαλίζει τον κοινωνικό ρόλο του κράτους και στοχεύει στον περιορισμό του δημόσιου δανεισμού, καθώς και σε σταθερό και προβλέψιμο φορολογικό πλαίσιο, που στηρίζει την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να ανταποκρίνεται με συνέπεια στις θεσμοθετημένες υποχρεώσεις της και να συμβάλλει στην καταπολέμηση της διαφθοράς, που οδηγεί σε στρεβλώσεις της αγοράς και ζημιώνει το κοινωνικό σύνολο».

- «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα να διεκδικεί διαφάνεια, φερεγγυότητα και αμοιβαιότητα στις σχέσεις της Πολιτείας με τους πολίτες και τις άλλες επιχειρήσεις, καθώς και την αποτελεσματική προστασία της δικαιοσύνης. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να αποδίδει εύλογο μέρισμα στους μετόχους της, να εφαρμόζει τις αρχές της εταιρικής διακυβέρνησης και να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της, προς τους εργαζομένους, τους προμηθευτές και τους πελάτες της».

- «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα πρόσβασης σε μια ενοποιημένη και αποτελεσματική ευρωπαϊκή αγορά, που δεν περιορίζεται από κρατικά ή ιδιωτικά μονοπώλια και λειτουργεί με όρους, που δεν θίγουν την άμεση ή μακρόχρονη ανταγωνιστική ικανότητα της ίδιας και του συνόλου της οικονομίας. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να αποφεύγει εναρμονισμένες πρακτικές και να μη νοθεύει τον ανταγωνισμό εις βάρος του καταναλωτή».

· «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα σε ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, που προσφέρει δεξιότητες, γνώσεις και αξίες, που αντιστοιχούν στις κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες, ένα σύστημα, που προάγει την ατομική ευθύνη, τη δημιουργία και την καινοτομία. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να επενδύει στη γνώση στο χώρο εργασίας, στην κατάρτιση και δια βίου εκπαίδευση των εργαζομένων της».

· «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα πρόσβασης σε μια αγορά εργασίας, που δεν επιβαρύνει την ικανότητά της να προσαρμόζεται γρήγορα στις αλλαγές και ενθαρρύνει την αύξηση της απασχόλησης, καθώς και να διεκδικεί από την Πολιτεία, ένα αποτελεσματικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας, που στοχεύει στη σύντομη επανένταξη των ανέργων στην αγορά. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να συνεισφέρει στη δημιουργία θέσεων εργασίας, να εφαρμόζει ένα αξιοκρατικό σύστημα αξιολόγησης της απόδοσης, των προαγωγών και των αμοιβών, να διασφαλίζει καλές και ασφαλείς συνθήκες εργασίας, με ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για όλους και να σέβεται την ισορροπία μεταξύ εργασιακού χρόνου και προσωπικής ζωής».

· «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα να διεκδικεί από την Πολιτεία προστασία της φήμης της και αντικειμενική μεταχείρισή της, με βάση πραγματικά και επιβεβαιωμένα γεγονότα. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να παρέχει ειλικρινή ενημέρωση και πληροφόρηση, σε όσους συναλλάσσονται με αυτή και να σέβεται τα δικαιώματα του καταναλωτή για παροχή ασφαλών, ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών σε ανταγωνιστικές τιμές».

· «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα σε μια ενιαία εθνική και ευρωπαϊκή πολιτική, που προστατεύει αποτελεσματικά την πνευματική ιδιοκτησία, στηρίζει την έρευνα και ανάπτυξη και ενθαρρύνει την καινοτομία. Η επιχείρηση έχει ευθύνη να παρακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις, να

βελτιώνει την ανταγωνιστικότητά της, να εκσυγχρονίζει τις διαδικασίες παραγωγής της και να καινοτομεί στα προϊόντα ή τις υπηρεσίες, που παρέχει».

· «Η επιχείρηση έχει δικαίωμα σε σαφή και ολοκληρωμένο εθνικό χωροταξικό σχεδιασμό και σύγχρονες υποδομές, που της εξασφαλίζουν δίκτυα μεταφορών, διαχείριση αποβλήτων, τηλεπικοινωνίες και ενέργεια. Η επιχείρηση έχει υποχρέωση να σέβεται το περιβάλλον, ελαχιστοποιώντας τις επιπτώσεις των δράσεών της σε αυτό, να εφαρμόζει μέτρα πρόληψης καταστροφών, να προωθεί ενεργά την ανακύκλωση και να συμβάλλει στην εξοικονόμηση ενέργειας».

· «Η επιχείρηση, που σέβεται τις υποχρεώσεις της, όπως αυτές απορρέουν από την παρούσα Χάρτα, διεκδικεί αναγνώριση της συνεισφοράς της στην κοινωνία και σεβασμό των δικαιωμάτων της από την Πολιτεία. Η επιχείρηση, ως ενεργός εταιρικός πολίτης, δεσμεύεται να αποδίδει στην κοινωνία μέρος της προστιθέμενης αξίας, που παράγει και να καλλιεργεί εταιρική κουλτούρα, η οποία αναγνωρίζει και εφαρμόζει τις αρχές της παρούσας Χάρτας».

Η Χάρτα δίνει βάση στους παράγοντες που αφορούν την επιχειρηματική υπευθυνότητα οι οποίοι καταρχήν αφορούν την υποχρέωση των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και επίσης την υποχρέωση των επιχειρήσεων να υιοθετήσουν τις πρακτικές και τις στρατηγικές της ΕΚΕ. Ο ΣΕΒ, υποστηρίζει ότι υιοθετώντας τις στρατηγικές και τις πρακτικές της ΕΚΕ θα αυξηθεί η απασχόληση και θα βελτιωθεί η ποιότητα της. Στηριζόμενος σε αυτή την άποψη, προχώρησε στην υπογραφή ενός Πρωτοκόλλου Συνεργασίας με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας το οποίο προωθεί τις ίσες ευκαιρίες για τους άνδρες και τις γυναίκες στις

επιχειρήσεις. Αυτό έγινε σε συνεργασία με την ΓΣΕΒΕΕ, την ΕΣΕΕ, το ΕΒΕΑ και το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη⁴⁰.

4.5 ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

4.5.1 Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Στην σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν αρκετά παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων που συμβάλλουν στην βελτίωση του κοινωνικού επιπέδου και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθούν κάποιες από αυτές σε ευρωπαϊκό επίπεδο που οι δράση τους έγκειται στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών:

⁴⁰ Xanthakis M, Tsipouri L, Spanos L. The construction of a corporate governance rating system for a small open capital market: Methodology and applications in the Greek market

1. Η Τράπεζα Triodos.

Η δράση της συγκεκριμένης τράπεζας λαμβάνει χώρα τη χρονολογία 1980 δημιουργώντας υποκαταστήματα σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως είναι το Βέλγιο, η Μεγάλη Βρετανία, η Ισπανία και η Γερμανία. Οι υπηρεσίες της επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο σε επενδύσεις και στην χρηματοδότηση επιχειρήσεων, προγραμμάτων και οργανισμών που έχουν σαν βασικό στόχο την βελτίωση του κοινωνικού, περιβαλλοντικού και πολιτισμικού τομέα.

Επιπροσθέτως, στα πλαίσια των υπηρεσιών της τράπεζας είναι και η υποστήριξη στρατηγικών που σχετίζονται με θέματα της αιεφόρου ανάπτυξης όπως είναι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι βιολογικές καλλιέργειες κλπ. Τέλος από τις βασικότερες λειτουργίες της εν λόγω τράπεζας είναι οι επενδύσεις σε προϊόντα και υπηρεσίες στην κεφαλαιαγορά που σχετίζονται με επιχειρήσεις οι οποίες υποστηρίζουν την αιεφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη.

Triodos Bank

Make your money make a difference

Εικόνα 5.1 : Triodos BANK

2. Charity Bank

Η Charity Bank αποτελεί μια τράπεζα φιλανθρωπικού χαρακτήρα της οποίας η ίδρυση πραγματοποιείται το 2002 και έχει σαν βασικό σκοπό να χορηγήσει δάνεια με χαμηλό επιτόκιο σε φιλανθρωπικές οργανώσεις και σε κοινωνικές επιχειρήσεις οι οποίες αντιμετωπίζουν προβλήματα στη χρηματοδότηση τους από τις αντίστοιχες πηγές. Στις υπηρεσίες της τράπεζας περιλαμβάνονται η συλλογή κεφαλαίων από ηθικούς επενδυτές καθώς και από καταθέτες οι οποίοι είναι ευαισθητοποιημένοι κοινωνικά και τα προωθεί για φιλανθρωπικούς σκοπούς και κοινωνικές επιχειρήσεις με αποτέλεσμα οι συγκεκριμένες επενδύσεις να έχουν μόνο θετικό αντίκτυπο στην κοινωνία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα διευθυντικά στελέχη της τράπεζας προσφέρουν εθελοντική μη έμμισθη εργασία. Ταυτόχρονα, η τράπεζα προσφέρει πλήρη ενημέρωση στους καταθέτες για τις επενδύσεις της ενώ ανά τακτά χρονικά διαστήματα η τράπεζα διενεργεί ημερίδες για την καλύτερη ενημέρωση των καταθετών στις οποίες παρέχεται άμεση επαφή τους με τη διοίκηση της.

Εικόνα 5.2 : Charity Bank

3. Unity Bank Trust

Η ίδρυση της συγκεκριμένης τράπεζας πραγματοποιείται το 1984 και οι υπηρεσίες της επικεντρώνονται στις ενώσεις εμπόρων και στις φιλανθρωπικές οργανώσεις κατά κύριο λόγο στη Μεγάλη Βρετανία. Οι μετοχές της συγκεκριμένης τράπεζας βρίσκονται κατά τα $\frac{3}{4}$ σε συνδικάτα και σε ομοσπονδίες και κατά $\frac{1}{4}$ σε συνεργατική τράπεζα. Η τράπεζα έχει σαν φιλοσοφία την επίτευξη των στόχων που σχετίζονται με το κοινωνικό όφελος και την ενθάρρυνση δανεισμού σε κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις που οι δράσεις τους περιλαμβάνουν την αειφόρο ανάπτυξη.

Εικόνα 5.3 : Unity Bank Trust

4. Futurebuilders

Η Futurebuilders αποτελεί έναν κοινωνικό επενδυτή που δραστηριοποιείται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Οι επενδύσεις αφορούν κυρίως οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τρίτο τομέα παροχής δημόσιων υπηρεσιών. Η χρηματοδότηση του κεφαλαίου πραγματοποιείται σε μεγάλο ποσοστό από την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου με σκοπό την αναβάθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών και την ενθάρρυνση της εθελοντικής συμμετοχής του κοινωνικού συνόλου στις κοινωνικές υπηρεσίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην χρηματοδότηση του κεφαλαίου συμμετέχουν και η Τράπεζα Φιλανθρωπίας, η Ενωμένη Τράπεζα Εμπιστοσύνης και το Εθνικό Συμβούλιο για τις Εθελοντικές Οργανώσεις.

One, two & three year courses in Children's Ministry

A flexible range of Children's Ministry Training Programmes run by Children Worldwide

Εικόνα 5.4 : Futurebuilders UK

5. Grammeen Bank

Αποτελεί την δημοφιλέστερη τράπεζα παγκοσμίως καθώς λόγω των φιλανθρωπικών δραστηριοτήτων της κατέχει το νόμπελ ειρήνης και γι αυτό το λόγο είναι και γνωστή με την ονομασία «η τράπεζα των φτωχών». Οι υπηρεσίες της περιλαμβάνουν τη χορήγηση δανείων στις «φτωχότερες κοινωνικές τάξεις» χωρίς να χρειάζεται η υποθήκευση περιουσιακών στοιχείων ή εγγύηση άλλης μορφής. Η ίδρυση της συγκεκριμένης τράπεζας πραγματοποιείται το 1976 με πρωτοβουλία τον καθηγητή οικονομικών Μοχαμάντ Γιανούς ο οποίος είχε την φιλοσοφία να χρηματοδοτηθούν οι πολύ φτωχές οικογένειες στις αγροτικές περιοχές ώστε να ιδρύσουν μικρές επιχειρήσεις για να μπορέσουν να επιβιώσουν.

Εικόνα 5.5 : Grammeen Bank

4.5.2 Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΗΠΑ

Όσον αφορά μελέτες περίπτωσης στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αξίζει να αναφερθεί η κοινωνική επιχείρηση Fifteen η ίδρυση της οποίας πραγματοποιήθηκε το 2002. Στις δραστηριότητες της συμπεριλαμβάνονται η εκπαίδευση νέων οι οποίοι ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία από 18 έως 24 χρονών με εξειδίκευση στην παρασκευή φαγητού. Στα πλαίσια αυτών των δραστηριοτήτων ιδρύονται και εστιατόρια ώστε να απασχοληθούν οι νέοι και να προωθηθούν τα φαγητά της.

Ο βασικότερος στόχος αυτής της κοινωνικής επιχείρησης είναι η καταπολέμηση της ανεργίας που πλήττει κυρίως τις νεαρές ηλικίες και η προσφορά ποιοτικού φαγητού στο κοινωνικό σύνολο.

Οι νέοι που λαμβάνουν μέρος σε αυτή την εκπαίδευση ανήκουν κυρίως στις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες όπως είναι για παράδειγμα οι χρόνιοι χρήστες αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών.

Εικόνα 5.6 : Fifteen poor food

4.6 ΕΘΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Στην συγκεκριμένη ενότητα εξετάζονται ορισμένα παραδείγματα κοινωνικών επιχειρήσεων στη χώρα μας όπως είναι:

1. Η επιχείρηση Ηθικού εμπορίου

Η συγκεκριμένη επιχείρηση ιδρύεται το 2004 και με βάση το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο έχει τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας (ΑμΚΕ). Αποτελεί μια μη κερδοσκοπική οργάνωση (ΜΚΟ) και έχει σαν στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας στη χώρα μας υποστηρίζοντας και προωθώντας τις αρχές που σχετίζονται με το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο.

2. Η Ηλιαχτίδα

Η δεύτερη περίπτωση περιλαμβάνει μια κοινωνική επιχείρηση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με έδρα της τη Μυτιλήνη. Η ίδρυση της πραγματοποιείται το 1999 και έχει σαν στόχο να εντάξουν τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) στην αγορά εργασίας. Τα έσοδα αυτής της κοινωνικής επιχείρησης προέρχονται από κατασκευές προσκλητηρίων, δώρων, σαπουνιών, κοσμημάτων κ.α.

Εικόνα 5.7 : Ηλιαχτίδα

3. Κρατικό Θεραπευτήριο Λέρου

Η τρίτη περίπτωση σε συνεργασία με την Ειδική Δράση Λέρου και με άλλες οργανώσεις περιλαμβάνει έναν Κοινωνικό Συνεταιρισμό Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) ο οποίος έχει δυο βασικούς στόχους:

§ Την παρεμβολή στην έννοια της μη ασφαλιζόμενης εργασίας.

§ Την επανένταξη των ασθενών σε κοινωνικό και εργασιακό επίπεδο.

Οι τομείς που αξιοποιούνται περιλαμβάνουν αγροτικές εργασίες, παραγωγή μελιού καθώς και ενασχόληση με την ζαχαροπλαστική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΑΝΑΓΚΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πολύ σοβαρό έλλειμμα ανταγωνιστικότητας που εμφανίζει η ελληνική οικονομία και η χρόνια εξάρτησή της από εξωτερικούς πόρους, οφείλονται στην αδυναμία της να ξεπεράσει τα προ-φορντιστικά χαρακτηριστικά του μεταπολεμικού υποδείγματος ανάπτυξης. Την εξάρτηση της συσσώρευσης κεφαλαίου από τη συνεχή μείωση της σχετικής αμοιβής της εργασίας, την αναποτελεσματική διοίκηση στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, την ανεπαρκή συγκρότηση του κοινωνικού κράτους, την γενικευμένη εξάρτηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας από την κρατική επιδότηση, και την εξισορρόπηση των εξωτερικών συναλλαγών χάρη σε εξωτερικούς πόρους.

Πρόκειται για ένα υπόδειγμα ανάπτυξης το οποίο δεν ολοκλήρωσε την συγκρότηση του κοινωνικού προτύπου που χαρακτηρίζει την ευρωπαϊκή μεταπολεμική ανάπτυξη, επιφυλάσσοντας στην αμοιβή της εργασίας και στο κοινωνικό κράτος έναν περιθωριακό ρόλο, από τη σκοπιά, τόσο της κατανομής του εισοδήματος, όσο και της στήριξης της ενεργού ζήτησης.

Η επιδείνωση του προβλήματος της ανταγωνιστικότητας, παρά τους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης της τελευταίας δεκαετίας, είναι το αποτέλεσμα της διατήρησης και επιδείνωσης των ιστορικών ανισορροπιών του ελληνικού καπιταλισμού, όταν η ένταξη στη λογική της νεο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης υποσχόταν να τις εξαλείψει οριστικά. Στις ανισορροπίες αυτές ήρθε μάλιστα να προστεθεί η

δημιουργία ενός ελληνικού χρηματιστικού τομέα και η στήριξη με όλα τα μέσα της κερδοφορίας του σε βάρος του παραγωγικού τομέα της οικονομίας.

Η ανακατανομή του εισοδήματος σε βάρος της μισθωτής εργασίας και προς όφελος ακόμα και των λιγότερο παραγωγικών κερδών, αποτέλεσε και αποτελεί κεντρικό δόγμα της οικονομικής πολιτικής. Η αποδόμηση του κοινωνικού κράτους και η ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών επιδιώκουν τη συνεχή μεταφορά πόρων και κερδών προς τον ιδιωτικό τομέα.

Το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών επιχειρήσεων παραμένει εγκλωβισμένο σε ένα αδιέξοδο από άποψη παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας και αναζητεί επίμονα τις επιδοτήσεις και σε μεγάλο βαθμό την ανοχή απέναντι στην φοροδιαφυγή και την εισφοροδιαφυγή. Η δημόσια εκπαίδευση αποδομείται και απομακρύνεται από κάθε λογική αποτελεσματικότητας, με την δημιουργία πολλαπλών αγορών υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης, με άγνωστη απόδοση. Οι ευρωπαϊκοί πόροι, ακόμη κι όταν χρησιμεύουν για έργα υποδομής δεν ενισχύουν την ανταγωνιστικότητα και τις εξαγωγές, αλλά διευρύνουν την εξάρτηση της οικονομίας από τις εισαγωγές και άρα την εξάρτηση από εξωτερικούς πόρους.⁴¹

Η ελληνική οικονομία παρουσιάζει όμως πολλά παραδείγματα επιχειρήσεων και τομέων δραστηριότητας που έχουν επιλέξει την οδό της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας, επενδύοντας τα κέρδη τους, εισάγοντας καινοτομίες, αξιοποιώντας τη νέα τεχνολογία και ενσωματώνοντας την εργασία ως πολύτιμο και καλοπληρωμένο παραγωγικό συντελεστή και όχι ως δυσβάστακτο εργατικό κόστος. Η κατανόηση των παραγόντων που συμβάλουν στη διαμόρφωση τέτοιων

⁴¹ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

δραστηριοτήτων, και των επιλογών που μπορούν να κάνουν δυνατή τη γενίκευσή τους, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος, ικανού να αξιοποιήσει τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της ελληνικής οικονομίας, τις υπαρκτές τεχνολογίες, αλλά και το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτει η ελληνική κοινωνία. Αυτό το νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, πρέπει να βασιστεί σε ορισμένες νέες στρατηγικές επιλογές:

- Ø Την μετάβαση στην οικονομία της γνώσης, που σημαίνει ταυτοχρόνως την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εντάσεως γνώσης, αλλά και τη διαμόρφωση των συνθηκών για την ανάπτυξη καινοτομιών και την ενσωμάτωσή τους στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών,
- Ø Την ανάπτυξη μιας σύγχρονης κουλτούρας και πρακτικής μάνατζμεντ στις ιδιωτικές επιχειρήσεις και στον δημόσιο τομέα, ώστε να είναι δυνατή η παραγωγική λειτουργία των επιχειρήσεων και των υπηρεσιών και να μπορούν να προσαρμοστούν οι διοικητικές και οργανωτικές λειτουργίες στις αναγκαίες αλλαγές,
- Ø Τη συγκρότηση ενός κοινωνικού κεφαλαίου συνεργασίας για την επεξεργασία και την υλοποίηση αναπτυξιακών στρατηγικών σε επίπεδο περιφερειών και σε τοπικό επίπεδο,
- Ø Την αναβάθμιση της θέσης της εργασίας, με τη βελτίωση των γνώσεων την αναγνώριση της εμπειρίας και τη διεύρυνση της ευθύνης των εργαζομένων, όπως και με την άσκηση πολιτικών απασχόλησης, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, που υποστηρίζουν τις αναπτυξιακές στρατηγικές και προστατεύουν το ανθρώπινο δυναμικό από την ανεργία και την απαξίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων του.⁴²

⁴² Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

5.2 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Έχει αναγνωριστεί ότι η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο όπου δοκιμάζονται και υλοποιούνται καινοτομίες που παίζουν αποφασιστικό ρόλο για την αύξηση της παραγωγικότητας. Η εμπειρία όμως δείχνει, είτε αυτή είναι άμεση, είτε έχει καταγραφεί στη βιβλιογραφία, ότι το έλλειμμα γνώσεων που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντικό σε μια περίοδο τεχνολογικών και οργανωτικών αλλαγών, όπως και αλλαγών στις επιθυμίες των καταναλωτών και τις απαιτήσεις των πολιτών.

Ενώ επομένως οι πολιτικές που εντάσσονται στη λογική της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, αποδίδουν στην επιχειρηματικότητα, στην δημιουργία δηλαδή των συνθηκών κερδοφορίας που ευνοούν την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, ένα κεντρικό ρόλο, διαπιστώνεται ότι όλο και περισσότερο η επιτυχημένη υλοποίηση τέτοιων πρωτοβουλιών, είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων και κυρίως πολλών εισροών νέων γνώσεων που παράγονται και προσφέρονται από οντότητες εκτός της επιχείρησης.

Η περιγραφή της σημερινής ιστορικής περιόδου ως τη μετάβαση από τον διευθυντικό στον συλλογικό καπιταλισμό από το φορντιστικό μοντέλο στην οικονομία της γνώσης, οφείλεται στην αναγκαία διαπίστωση ότι η ανανέωση του τρόπου λειτουργίας της οικονομίας, βασίζεται περισσότερο παρά ποτέ όχι μόνο σε εισροές γνώσης που παράγονται εκτός της επιχείρησης, αλλά και σε επιλογές για τα χαρακτηριστικά της παραγωγής που καθορίζονται με κοινωνικά ή περιβαλλοντικά κριτήρια.

Ο καπιταλισμός βασίστηκε σε τεχνολογικές και οργανωτικές επιλογές στο επίπεδο της επιχείρησης που επέτρεψαν την αύξηση της

παραγωγικότητας και επομένως την διαθεσιμότητα πόρων που επέτρεψαν τη διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους και των υποδομών που χρειαζόταν η ανάπτυξη. Ο συλλογικός καπιταλισμός, προσφέρει τη δυνατότητα για ένα νέο άλμα της παραγωγικότητας, αλλά μέσω των επιταγών της προστασίας του περιβάλλοντος και της προστασίας της κοινωνικής συνοχής, οι κοινωνικές επιλογές και οι επιλογές που αφορούν τη φύση και το περιβάλλον, αποτελούν και αυτές εισροές που διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά της οικονομικής δραστηριότητας. Παρά τις σοβαρές εκκρεμότητες που υπάρχουν σε σχέση με τη διαδικασία υλοποίησής της, η Στρατηγική της Λισσαβόνας, εκφράζει την αναγκαία συνύπαρξη των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων, για τη διαμόρφωση της οικονομίας της γνώσης.

Η θέση της εργασίας στο νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα δεν επηρεάζεται μόνο από τις πολιτικές που διαμορφώνουν την ποιότητα του εργατικού δυναμικού το οποίο απασχολούν οι επιχειρήσεις, δηλαδή τόσο την εκπαίδευση και την αναγνώριση των γνώσεών του, όσο και την προστασία των γνώσεων και της εμπειρίας του μέσω του συνόλου των πολιτικών απασχόλησης. Η ένταξη της εργασίας στην παραγωγική δραστηριότητα εμφανίζει νέα χαρακτηριστικά, όπως η βελτίωση των γνώσεων η μεγαλύτερη σημασία της εργασιακής εμπειρίας και η συμμετοχή των εργαζομένων στην υιοθέτηση καινοτομιών, και γενικώς η διεύρυνση των ευθυνών των εργαζομένων. Η ανάδειξη μιας ιστορικής τάσης αναβάθμισης των γνώσεων και των ευθυνών των εργαζομένων στο εσωτερικό των επιχειρήσεων, δεν γίνεται αναγκαστικά δεκτή από τους εργοδότες, όχι μόνο του ιδιωτικού αλλά και του δημοσίου τομέα.

Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η ανασφάλεια στην αγορά εργασίας, λόγω της διατήρησης παρωχημένων συστημάτων παραγωγής, δημιουργούν σε πολλές επιχειρήσεις την εντύπωση ότι μπορούν να αντισταθμίσουν την αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου των

εργαζομένων, μέσω της δημιουργίας επισφαλών και περισσότερο ελεγχόμενων εργασιακών σχέσεων.

Αυτή όμως η αντίσταση των εργοδοτών δεν είναι χωρίς επιπτώσεις για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των νέων παραγωγικών συστημάτων.⁴³

5.3 ΟΙ ΜΙΚΡΟ-ΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι προσαρμογή των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες, από τις απόψεις της ποιότητας και των χαρακτηριστικών των προϊόντων, της τεχνολογίας, των μεθόδων οργάνωσης και του ανθρώπινου δυναμικού, αποτελεί το κορυφαίο ζήτημα μιας στρατηγικής για την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Η αποδέσμευση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων από την περιθωριακή θέση στη διεθνή αγορά, από την προσκόλληση στη φτηνή εργασία χαμηλής ειδίκευσης και την παραοικονομία, πρέπει να αποτελέσει ένας κύριο στόχο της αναπτυξιακής στρατηγικής. Σε κλάδους υπηρεσιών, μεταποίησης και πρωτογενών δραστηριοτήτων, υπάρχουν δυνατότητες και προοπτικές, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν οι κατάλληλες πολιτικές και θα προσανατολιστούν οι ενέργειες στήριξης των επιχειρήσεων προς νέες κατευθύνσεις.

Οι μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις είναι οι κατ' εξοχήν επιχειρήσεις που χρειάζονται υποστήριξη σε όλα τα επίπεδα των καινοτομιών:

- Χρειάζονται κατά κανόνα να αποκτήσουν συστηματικές γνώσεις σε σχέση με την εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο του κλάδου στον οποίο

⁴³ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

ανήκουν, των αγορών στις οποίες απευθύνονται και των προϊόντων που παράγονται από ομοειδείς επιχειρήσεις.

- Χρειάζονται επίσης βοήθεια σε ότι αφορά τις δυνατότητές τους να αξιοποιήσουν τη νέα τεχνολογία και να υιοθετήσουν νέες μεθόδους οργάνωσης, ή νέα σχήματα συνεργασιών με άλλες επιχειρήσεις ή με μη επιχειρηματικούς φορείς.
- Δεν μπορούν τέλος να λύσουν από μόνες τους προβλήματα εξεύρεσης του κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και κατάρτισης των εργαζομένων που απασχολούν ή προσλαμβάνουν.

Τα επιχειρησιακά προγράμματα του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, περιέλαβαν με ένα διστακτικό τρόπο την δημιουργία θεσμών και εργαλείων άσκησης πολιτικών που αναγνωρίζουν την ύπαρξη αυτών των αναγκών, αλλά χωρίς να υπάρχει συστηματική φροντίδα για την αποτελεσματικότητά τους:

- Το Παρατηρητήριο για τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις, ένας θεσμός που αναγνωρίζει την ανάγκη μιας συστηματικής γνώσης σχετικά με την ανάπτυξη αυτών των κατηγοριών επιχειρήσεων, βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακή κατάσταση και δεν φαίνεται να υπάρχει ένα συγκροτημένο σχέδιο για τη συγκρότηση και την αξιοποίησή του.
- Τα ΚΥΕ και ΚΕΤΑ, που είναι εργαλεία υποστήριξης των επιχειρήσεων και προσφοράς πληροφοριών σε σχέση με ζητήματα τεχνολογίας και ανάπτυξης, βρίσκονται και αυτά στα πρώτα βήματα, και ο βασικός λόγος είναι ότι τόσο οι υπηρεσίες που τα χρηματοδοτούν, όσο και οι φορείς που τα έχουν αναλάβει δεν έχουν σαφές ούτε ολοκληρωμένο σχέδιο σχετικά με τις δραστηριότητές που θα πρέπει να αναλάβουν και το προσωπικό το οποίο χρειάζονται.

Û Τα προγράμματα χρηματοδότησης της εισαγωγής νέας τεχνολογίας, ή της συνεργασίας επιχειρήσεων με τη χρήση νέας τεχνολογίας, περιορίζονται στον τομέα αυτό και δεν συνδυάζονται με την υποστήριξη ευρύτερων σχεδίων εισαγωγής καινοτομιών.

Û Παρά την χρηματοδότηση προγραμμάτων κατάρτισης εργαζομένων και ανέργων, δεν έχουν βρεθεί αποδοτικοί τρόποι επίλυσης των αναγκών που εμφανίζουν σε αυτό τον τομέα οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, για τις οποίες η αναβάθμιση του προσωπικού αποτελεί ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα.

Για να ολοκληρωθεί η δημιουργία θεσμών και εργαλείων συγκέντρωσης γνώσης και υποστήριξης της καινοτομίας, σχετικά με τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις, χρειάζεται να υπάρξουν άμεσα πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της συστηματικότερης καταγραφής και μελέτης των εξειδικευμένων αναγκών των επιχειρήσεων:

Ø Να ολοκληρωθεί η δημιουργία του Παρατηρητηρίου για τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις και να διαμορφωθούν συνεργασίες με πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα για εξειδικευμένες μελέτες τομέων δραστηριότητας.

Ø Να δραστηριοποιηθεί το εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης, με τη δημιουργία περιφερειακών παραρτημάτων του, ώστε να μπορεί να προσφέρει συγκεκριμένες πληροφορίες σε ότι αφορά τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης οι οποίες υποστηρίζουν το εργατικό δυναμικό των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων.

Ø Να καθιερωθεί η ανεξάρτητη αξιολόγηση από πανεπιστημιακά ή ερευνητικά ιδρύματα, της αποτελεσματικότητας των επιχειρησιακών προγραμμάτων σε σχέση με αναπτυξιακούς στόχους και στόχους στο επίπεδο της απασχόλησης, ώστε να είναι

δυνατή η προσαρμογή ή αναθεώρηση των προγραμμάτων και των πολιτικών που βρίσκονται σε εξέλιξη.⁴⁴

5.4 ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Το βασικό πρόβλημα το οποίο αντιμετωπίζουν οι κρατικές υπηρεσίες είναι ότι δυσκολεύονται να μεταβούν από την εποχή της άσκησης πολιτικής μέσω της παραχώρησης πόρων και προνομίων σε επιχειρήσεις και κατηγορίες επιχειρήσεων, στην εποχή της ποιοτικών και συνδυασμένων παρεμβάσεων για την επίτευξη αναπτυξιακών στόχων. Η διαίωσιση του προβλήματος αυτού δεν οφείλεται κατά κύριο λόγο στη αδράνεια των ίδιων των κρατικών υπηρεσιών, αλλά στην αντίσταση που προβάλλουν οι οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις που έχουν συνδέσει την ύπαρξη και την ισχύ τους με τη διατήρηση του συστήματος των μεμονωμένων δικαιωμάτων σε κρατικούς πόρους.

Η διατήρηση αυτού του συστήματος σε μια περίοδο αύξησης των πόρων που διατίθενται από το κράτος και επέκτασης του φάσματος των παρεμβάσεών του, ευθύνεται για την ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων, την επέκταση της διαφθοράς, την έλλειψη οργανωτικού ορθολογισμού στις υπηρεσίες, την έλλειψη αξιολόγησης και την ανεπάρκεια των γνώσεων των υπαλλήλων σε σχέση με τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Στα σοβαρά λειτουργικά προβλήματα ορθολογικής λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών περιλαμβάνεται και η συσσώρευση νόμων και ρυθμίσεων, χωρίς την ένταξή τους σε ενιαίες προσεγγίσεις σε σχέση με οικονομική, κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα.

⁴⁴ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

Για να υπάρξει αλλαγή προσανατολισμού είναι αναγκαίο να αποκτήσουν οι κρατικές υπηρεσίες στόχους σε σχέση με το περιεχόμενο των πολιτικών που υποστηρίζουν, να αποκτήσουν οργανωτικές δομές και ειδικότητες που μπορούν να ανταποκριθούν στην υλοποίηση των στόχων αυτών και να βασιστεί η λειτουργία τους σε περιοδικές ανεξάρτητες αξιολογήσεις, οι οποίες επιτρέπουν αναθεωρήσεις των πολιτικών και των εργαλείων τους. Αυτό δεν μπορεί παρά να είναι το περιεχόμενο ενός μεταρρυθμιστικού προγράμματος για τις δημόσιες υπηρεσίες. Η διαχειριστική προσέγγιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν υπηρεσίες ενώ δεν έχουν ούτε προγραμματικούς στόχους, ούτε τα κατάλληλα μέσα για την υλοποίησή τους, η πίστη στις μαγικές ιδιότητες της επιδείνωση της θέσης των εργαζομένων, ή στις θαυματουργές ικανότητες του διευθυντικού δικαιώματος, αποτελούν δοκιμασμένες απόπειρες που δεν έχουν αποτέλεσμα όταν δεν επιδεινώνουν την αποτελεσματικότητα των κρατικών λειτουργιών.

Στις επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα και στις επιχειρήσεις όπου συμμετέχει το κράτος στο μετοχικό κεφάλαιο, η πολιτική της μεταβίβασης ενός μεγαλύτερου ελέγχου στα ιδιωτικά κεφάλαια έχει πλέον συνδυαστεί με την επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων και την υλοποίηση μιας πολιτικής αμοιβών που περιορίζει τα σημερινά επίπεδα. Η αιτιολόγηση αυτού του προσανατολισμού ισχυρίζεται ότι είναι αναγκαίο να βελτιωθεί η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων αυτών, αλλά η εξέταση των διαφόρων περιπτώσεων δεν επιβεβαιώνει αυτό τον ισχυρισμό.⁴⁵

Στις περιπτώσεις των επιχειρήσεων οι οποίες, παρά την πλειοψηφία των δημοσίων κεφαλαίων, έχουν μια μακροχρόνια αναπτυξιακή δυναμική και είναι κερδοφόρες, η ανατροπή του

⁴⁵ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

εργασιακού καθεστώτος και του καθεστώτος των αμοιβών δεν δικαιολογείται, όχι μόνο επειδή δεν εξυπηρετεί κανένα αναπτυξιακό σχέδιο, αλλά και επειδή θα έθετε σε κίνδυνο την οργάνωση της εργασίας και τις ιεραρχίες των ειδικοτήτων, υπονομεύοντας το οποιοδήποτε αναπτυξιακό σχέδιο.

Στις περιπτώσεις των επιχειρήσεων όπου το κράτος ελέγχει την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου και εμφανίζουν ελλείμματα ή λειτουργικά προβλήματα, η επιλογή του συνδυασμού ανατροπή των εργασιακών σχέσεων και ιδιωτικοποίηση, κινδυνεύει να επιδεινώσει τα χρηματοοικονομικά και λειτουργικά προβλήματα, αντί να τα επιλύσει, όπως έχουν δείξει διάσημα παραδείγματα.

Στις περιπτώσεις επιχειρήσεων στις οποίες τα ιδιωτικά κεφάλαια ελέγχουν την πλειοψηφία των μετοχών αλλά συνεχίζουν να υπάρχουν τα εργασιακά καθεστώτα της προηγούμενης περιόδου, η προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων λειτουργίας και ανάπτυξης, μέσω της ανατροπής των εργασιακών καθεστώτων, είναι βεβαιασμένες και θα επιδεινώσουν αναπόφευκτα τα λειτουργικά προβλήματα και τα προβλήματα απόδοσης, παρά τη μείωση του εργατικού κόστους.

Το κοινό χαρακτηριστικό των πρωτοβουλιών που έχουν ως αιχμή του δόρατος την ανατροπή των εργασιακών και μισθολογικών καθεστώτων είναι ότι μεταφέρουν τις προτεραιότητες από τα αναπτυξιακά σχέδια στην επίτευξη βραχυπρόθεσμων επιτυχιών στο επίπεδο της κερδοφορίας, που εκτιμάται ότι μπορούν να επηρεάσουν την αξία της μετοχής. Πρόκειται για την μεταστροφή από μια στρατηγική βασισμένη στην παραγωγική δυναμική, σε μια πολιτική βραχυπρόθεσμης κερδοφορίας χωρίς στρατηγικούς στόχους.⁴⁶

⁴⁶ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

5.5 ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου, απαιτεί την υλοποίηση πολιτικών αναβάθμισης της εργασίας και των πολιτικών απασχόλησης. Η αναζήτηση των παραγόντων που μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη παραγωγικών και ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, αναδεικνύει τα εξής ζητήματα:

- Την ανάγκη καλύτερης προσαρμογής, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, του περιεχομένου των σπουδών σύμφωνα με τις ελλείψεις αλλά και τις προβλεπόμενες ανάγκες σε επαγγέλματα, ειδικότητες, ή εξειδικεύσεις.
- Την ανάγκη λειτουργίας του συστήματος κατάρτισης σύμφωνα με τις ανάγκες της μετάβασης στην οικονομία της γνώσης.
- Την ανάγκη προσαρμογής των πολιτικών απασχόλησης σε αναπτυξιακές στρατηγικές σε κλαδικό ή τοπικό επίπεδο, και στην επιδίωξη της εξάλειψης της αδήλωτης απασχόλησης και των διάφορων μορφών πρόσκαιρης και υποβαθμισμένης εργασίας.
- Την ανάγκη διεύρυνσης του περιεχομένου των σπουδών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε να ενισχυθεί η ικανότητα των πολιτών και των εργαζομένων να συμμετέχουν ενεργά στις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο κοινωνίας και να επηρεάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται σε επίπεδο παραγωγικών μονάδων.

Είναι επομένως αναγκαίο να ληφθούν αποφάσεις προς τις εξής κατευθύνσεις:

- Να λειτουργήσουν όργανα διαλόγου μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εργοδοτικών οργανώσεων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, και να υποστηριχθεί ο διάλογος

αυτός από μελέτες αξιολόγησης των αποτελεσμάτων της λειτουργίας των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

- Να ενεργοποιηθεί το Παρατηρητήριο Απασχόλησης και να συνδεθεί με περιφερειακά παρατηρητήρια, ώστε να υπάρχει μια συστηματική και αξιόπιστη παρακολούθηση της εξέλιξης της απασχόλησης και των ειδικοτήτων σε εθνικό επίπεδο.
- Να λειτουργήσει το εθνικό συμβούλιο σύνδεσης της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.
- Να αποκεντρωθεί η λειτουργία του ΟΑΕΔ και να προσαρμοστεί στις ανάγκες περιφερειακών αναπτυξιακών στρατηγικών και στο στόχο της συρρίκνωσης της αδήλωτης και της πρόσκαιρης απασχόλησης.
- Οι αντιστάσεις που συναντά η προσαρμογή της λειτουργίας του συστήματος εκπαίδευσης, του συστήματος κατάρτισης και των πολιτικών απασχόλησης σε μια στρατηγική αναβάθμισης της εργασίας, έχουν ενισχυθεί σημαντικά από την στήριξη που παρέχεται από εργοδοτικές οργανώσεις αλλά και από πολιτικά επιτελεία, στην προοπτική της περαιτέρω ανάπτυξης του ιδιωτικού τομέα προσφοράς εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Η ανάπτυξη ενός κερδοφόρου τομέα ιδιωτικών επιχειρήσεων που προσφέρουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες ανταποκρίνεται σε μια ζήτηση για ορισμένες κατηγορίες πτυχίων. Αυτή η συνάντηση προσφοράς και ζήτησης, δεν ταυτίζεται με την προσφορά και ζήτησης ειδικοτήτων στην αγορά εργασίας, ούτε αναπτύσσει μηχανισμούς που μπορούν να καλύψουν το σύνολο των αναγκών για ειδικότητες. Η καλύτερη απόδειξη αυτής της ανεπάρκειας του ιδιωτικού εκπαιδευτικού τομέα, είναι η αδυναμία της δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας ιδιωτικής τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, να καλύψει τόσο από ποσοτική, όσο

και από ποιοτική άποψη τις ανάγκες για ειδικότητες, που διαπιστώνονται στους σημαντικούς κλάδους της οικονομίας.⁴⁷

5.6 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ

Οι διαπιστωμένες δυνατότητες ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων, που είτε είναι νέες για την περιφέρεια, είτε προέρχονται από την αναδιοργάνωση υπαρκτών δραστηριοτήτων, πρέπει να ενταχθούν σε περιφερειακές στρατηγικές οι οποίες όχι μόνο θέτουν στόχους για την οικονομία και την απασχόληση, αλλά εξασφαλίζουν και τα μέσα για την πραγματοποίηση της μετάβασης σε μια νέα περιφερειακή οικονομία. Οι στρατηγικές αυτές δεν αρκεί να θέσουν στόχους για τους κλάδους και τομείς της περιφερειακής οικονομίας, αλλά χρειάζεται να κάνουν το ίδιο για τα χαρακτηριστικά των νέων επιχειρήσεων, την αναγκαία υποδομή και τις αναγκαίες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως και τις λειτουργίες των υπηρεσιών απασχόλησης και παρέμβασης στην αγορά εργασίας.

Το νέο μοντέλο ανάπτυξης προϋποθέτει την ικανότητα των υπηρεσιών και φορέων της περιφέρειας να ανταποκριθούν στις εξής ανάγκες:

- Να διαμορφωθούν Περιφερειακές Αναπτυξιακές Αρχές, στις οποίες συμμετέχουν όλες οι υπηρεσίες και φορείς, και αποτελούν όργανα τα οποία αποφασίζουν για τους στόχους και τα μέσα της αναπτυξιακής στρατηγικής.
- Να αξιοποιηθούν πανεπιστημιακοί και ερευνητικοί φορείς για την παρουσίαση μελετών που αφορούν τους αναπτυξιακούς στόχους

⁴⁷ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

και τα χαρακτηριστικά των νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων, αλλά και για αξιολόγηση των πολιτικών που υλοποιούνται.

- Να δημιουργηθούν Παρατηρητήρια Απασχόλησης για τη συστηματική καταγραφή των εξελίξεων στην περιφερειακή αγορά εργασίας και των αναγκών σε ειδικότητες και επαγγέλματα.
- Να προσδιοριστούν στο πλαίσιο της αναπτυξιακής στρατηγικής οι παρεμβάσεις των φορέων υποστήριξης των επιχειρήσεων, ειδικότερα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, ώστε να γίνεται δυνατή η ανταπόκρισή τους στις νέες τεχνολογικές και οργανωτικές ανάγκες, όπως και στις νέες αγορές.
- Να προσαρμοστούν οι πολιτικές απασχόλησης-κατάρτιση, επιδοτήσεις θέσεων εργασίας, σύζευξη προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας, επιδότηση των ανέργων- στις ανάγκες των οικονομικών δραστηριοτήτων και της αναπτυξιακής στρατηγικής.⁴⁸

5.7 ΚΡΙΤΙΚΗ

Η εξαγωγή συμπερασμάτων για τη μορφή, τα εργαλεία και τα πεδία δράσης του αναπτυξιακού υποδείγματος μπορεί να εκληφθεί ως μια σύνθεση μεταξύ των σύγχρονων θεωρήσεων της καινοτομίας και της ανάπτυξης. Σύμφωνα με το ινστιτούτο εργασίας υπάρχει σταδιακή υιοθέτηση του νέου παραγωγικού υποδείγματος από τις επιχειρήσεις. Παράγοντες όπως η ποιότητα, η διαφοροποίηση, η καινοτομία, η ευελιξία, η εξατομίκευση των προϊόντων και υπηρεσιών συγκροτούν τις στρατηγικές επιλογές των επιχειρήσεων.

⁴⁸ Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

Παράγοντες όπως ο σχεδιασμός και το μάρκετινγκ των προϊόντων- δηλαδή τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του προϊόντος- διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο σε κλάδους όπως η παραγωγή ενδύματος, η βιομηχανία τροφίμων, η κατασκευή επίπλων, κλπ.

Συνολικά, ανεξάρτητα από τις μορφές συνεργασίας μεταξύ φορέων παραγωγής γνώσης και παραγωγικού συστήματος, οι σχέσεις αυτές καθορίζονται από τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του κοινωνικοοικονομικού συστήματος.

Η προώθηση της διεπιχειρησιακής συνεργασίας αποτελεί κανάλι ανταλλαγής άρρητων γνώσεων που έχουν συσσωρευτεί στις επιχειρήσεις της και το αναπτυξιακό υπόδειγμα αποτελεί ιδανικό πεδίο για την αξιοποίηση των τεχνολογικών, παραγωγικών και εμπορικών συνεργιών του τοπικού παραγωγικού συστήματος. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει την αναζήτηση όλων των δυνατικών μορφών συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου κλάδου, μεταξύ επιχειρήσεων διαφορετικών κλάδων και τομέων, μεταξύ μεγάλων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μεταξύ επιχειρήσεων υψηλής και χαμηλής τεχνολογίας, κλπ⁴⁹

⁴⁹ Γιάννη Ευσταθόπουλου, (2007) Ανταγωνιστικότητα, καινοτομία και απασχόληση, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τριμηνιαίο περιοδικό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ –CASE STUDY

6.1 «SKOLL FOUNDATION»

Ο Jeff Skoll ίδρυσε το «Skoll Foundation» το 1999 προκειμένου να πραγματοποιήσει το όραμά του για ένα κόσμο ειρήνης και ευημερίας. Στόχος του ιδρύματος είναι να φέρει μια αλλαγή μεγάλης κλίμακας, επενδύοντας σε κοινωνικές επιχειρήσεις και βοηθώντας τους δημιουργούς τους να λύσουν ορισμένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα της ανθρωπότητας. Σήμερα, η οργάνωση είναι μια από τις σημαντικότερες στο χώρο του «κοινωνικού επιχειρείν». Μέσα σε μια δεκαετία προσέφερε 250 εκατομμύρια δολάρια στα οποία περιλαμβάνονται επενδύσεις σε 85 κοινωνικές επιχειρήσεις και 70 οργανισμούς σε όλο τον κόσμο. Κι όσο η ιδέα των συγκεκριμένων επιχειρήσεων εδραιώνεται, τόσο πολλαπλασιάζονται οι ενέργειες του συλλόγου. Η επιχείρηση έχει αναπτύξει δυο προγράμματα για την ενδυνάμωση των σχέσεων ανάμεσα στις κοινωνικές επιχειρήσεις μέσα από μια διαδικτυακή κοινωνική πλατφόρμα (Social Skoll Forum) και μια διαδικτυακή κοινότητα κοινωνικών επιχειρήσεων. Μερικοί ορίζουν τον κοινωνικό επιχειρηματία σαν τον άνθρωπο που αποτελεί δύναμη μετασχηματισμού : Τον άνθρωπο με νέες ιδέες για την λύση μεγάλων προβλημάτων που είναι ανυποχώρητος στην επιδίωξη των στόχων του. Άλλοι ορίζουν τον κοινωνικό επιχειρηματία σαν άνθρωπο που αυξάνει την κοινωνική αποτελεσματικότητα. Κατ' άλλους πάλι ο "κοινωνικός επιχειρηματίας" είναι αυτός που ανοίγει νέους δρόμους με μία δυνατή καινούργια ιδέα που συνδυάζει οραματισμό και πρακτική λύση προβλημάτων. Ο κύριος Jeff Skoll, ο πρώτος πρόεδρος του e-Bay, ενισχύει με το ομώνυμο Ίδρυμά του την κοινωνική επιχειρηματικότητα

επενδύοντας και ενισχύοντας τους κοινωνικούς επιχειρηματίες. Εκτός απ'αυτό, ο κ. Skoll δημιούργησε με χορηγία του την Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων της Οξφόρδης, ειδικό κέντρο για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Εκτός από επενδύσεις και συνεργασίες, το «Skoll Foundation» έχει δημιουργήσει δύο προγράμματα μέσω των οποίων «σφίγγονται» οι δεσμοί ανάμεσα στις κοινωνικές επιχειρήσεις ανά την υφήλιο, το «Social Skoll Forum», το κορυφαίο συνέδριο για αυτό το είδος επιχείρησης και το «Social Edge», μια διαδικτυακή κοινότητα που δημιουργήθηκε από τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, για τους κοινωνικούς επιχειρηματίες. Επίσης, ο οργανισμός προωθεί συστηματικά την ιδέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, ανταλλάσσοντας απόψεις και εμπειρίες μέσω των «PBS NewsHour» και «Sundance Institute», που συνεισφέρουν στην ενημέρωση του κοινού.

Δύο είναι οι ουσιαστικοί περιορισμοί στην ανάπτυξη των δράσεων των κοινωνικών επιχειρηματιών. Πρώτον η εξασφάλιση χρηματοδότησης, ώστε να αποκτήσουν το κρίσιμο μέγεθος που θα τους κάνει ορατούς και αποδεκτούς, σε εθνικό τουλάχιστον μέγεθος, και δεύτερον, η πλαισίωσή τους από ταλαντούχα στελέχη που πρέπει να προσελκύσουν από άλλους τομείς της οικονομίας με ανταγωνιστικούς οικονομικούς όρους⁵⁰.

Ορισμένες από τις αξίες που σέβεται και υπηρετεί πιστά το “Skoll Foundation” είναι:

- Σεβασμός, τόσο προς τον καθένα ξεχωριστά, όσο και προς όλη την κοινωνία.
- Ευθύνη, ατομική και συλλογική.

⁵⁰ http://www.endiaferomai.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=256:2011-10-01-05-51-02&catid=79:2012-03-11-13-52-19&Itemid=126

- Πειθαρχημένη αισιοδοξία, για έναν κόσμο που, με σκληρή δουλειά, μπορεί να γίνει καλύτερος.

- Καινοτομία. Εμπνευσμένοι από τους κοινωνικούς επιχειρηματίες, προχωράμε μπροστά και εξελισσόμαστε συνεχώς

Τα τελευταία 10 χρόνια, ο οργανισμός έχει εντοπίσει και συνεργάζεται με τους πιο επιτυχημένους κοινωνικούς επιχειρηματίες του κόσμου. Αυτοί οι ηγέτες και οι οργανώσεις τους στοχεύουν, ουσιαστικά, στη δημιουργία καινοτόμων μοντέλων που μπορούν να προκαλέσουν μεγάλης κλίμακας αλλαγές για τα φαινομενικά δυσεπίλυτα κοινωνικά προβλήματα. Κάθε μία από αυτές τις κοινωνικές επιχειρήσεις συνεργάζεται με άλλες σε ένα πολύπλοκο σύστημα, με εδραιωμένα συμφέροντα που αντιστέκονται στις δυσκολίες. Ο συγχρονισμός και η επικοινωνία είναι το παν.

Με άλλα λόγια, το «Skoll Foundation» είναι το «σημείο συνάντησης» όλων των κοινωνικών επιχειρήσεων του κόσμου, ένας οργανισμός που διευκολύνει και υποστηρίζει το έργο τους. Μα πάνω απ' όλα, ένας οργανισμός που υπηρετεί με πίστη και αισιοδοξία το όραμα για έναν καλύτερο κόσμο⁵¹.

6.2 ΑΓΡΟΖΕΥΞΗ

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) είναι αστικοί συνεταιρισμοί κοινωνικού σκοπού με περιορισμένη ευθύνη των μελών τους και διαθέτουν εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα (Ν.4019/2011). Οι Κοιν.Σ.Επ. είναι επιχειρήσεις, οι οποίες διοικούνται ισότιμα από τα μέλη τους και η λειτουργία τους βασίζεται στην επιδίωξη συλλογικού οφέλους, ενώ το κέρδος τους προκύπτει από δράσεις που

⁵¹ <http://www.socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/800-paradeigmata-epityximenon-koinonikon-epixeiriseon>

εξυπηρετούν αποκλειστικά το κοινωνικό συμφέρον. Το μεγαλύτερο ποσοστό των εσόδων των Κοιν.Σ.Επ επανεπενδύεται με στόχο τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, έτσι το κέρδος των μελών είναι μικρό, γιατί δίνεται έμφαση στο έργο των επιχειρήσεων και όχι στο κέρδος.

Η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα αναγνωρίζονται ως παράγοντας κοινωνικής και οικονομικής συνοχής σε όλη την Ευρώπη, συμβάλλοντας στην οικοδόμηση μίας πλουραλιστικής και ανθεκτικής κοινωνικής οικονομίας. Είναι, επίσης, κινητήριες δυνάμεις της αλλαγής, αναπτύσσοντας καινοτόμες λύσεις για τις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Ενεργώντας προς το κοινό συμφέρον, δημιουργούν θέσεις εργασίας, παρέχουν καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες και προωθούν τη διαμόρφωση μιας πιο βιώσιμης οικονομίας, συμβάλλοντας παράλληλα στην ενσωμάτωση της δημοκρατίας στην οικονομία αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος. Με βάση τις αξίες της αλληλεγγύης και την ενίσχυση της αυτενέργειας, δημιουργούν νέες προοπτικές και ελπίδες για το μέλλον και βοηθούν τους πολίτες να ανακτήσουν τον έλεγχο στην λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τη ζωή τους. Η Αγροζεύξη είναι Κοινωνική και Συνεταιριστική Επιχείρηση (Ν.4019/2011) και εντάσσεται στην Κοινωνική Οικονομία.

Στόχος της Αγροζεύξης είναι

Ø Να φέρει πιο κοντά τον παραγωγό με τον καταναλωτή μέσα από σύγχρονες μορφές συνεργασίας και δικτύωσης για το κοινό όφελος.

Ø Να συνεργαστεί με την Εκπαιδευτική και Ερευνητική Κοινότητα για την παρ-αγωγή προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας παραγόμενα από Έλληνες Αγρότες και μεταποιημένα από μικρές συνεταιριστικές επιχειρήσεις (γυναικείοι συνεταιρισμοί), συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην ενίσχυση της απασχόλησης.

Ø Να στηρίζει και να ενισχύσει κοινωνικές δομές και δράσεις όπως κοινωνικές επιχειρήσεις μέσα από ένα σύγχρονο δίκτυο με Αρχές Αξίες και Κανόνες .

Ø Να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος εφαρμόζοντας ήπιες και φιλικές μεθόδους παραγωγής αγροτικών προϊόντων.

Ø Να ενισχύσει και να προωθήσει την Κοινωνική Συμβολαιακή Γεωργία προς όφελος των αγροτών, καταναλωτών και του περιβάλλοντος.

Ø Να μετατρέψει τον καταναλωτή από παθητικό δέκτη προϊόντων και υπηρεσιών σε ενεργό και συμμετέχο πολίτη⁵².

Οι παραγωγοί και μέλη του Συνεταιρισμού Αγροζεύξη έχουν στη διάθεση τους Εκατοντάδες προϊόντα με την ταυτότητα του παραγωγού η οποία συνοδεύει το προϊόν από το χωράφι έως τον καταναλωτή ακόμη και σε μεταποιημένα προϊόντα π.χ Ζυμαρικά Σιτάρι.

Αποσκοπούν στην προαγωγή του τοπικού και συλλογικού συμφέροντος, στην απασχόληση, στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης. Αφορούν στην παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών σε τομείς όπως :

Ø πολιτισμός

Ø περιβάλλον

Ø οικολογία

Ø εκπαίδευση

Ø παροχές κοινής ωφέλειας

Ø τοπικά προϊόντα

Ø διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων

Με άλλα λόγια η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα αφορά άτομα που σκέφτονται καινοτόμες λύσεις για τα πιο επείγοντα κοινωνικά προβλήματα. Είναι άτομα φιλόδοξα και επίμονα, που στοχεύουν στην

⁵² Κοινωνική επιχειρηματικότητα :Αγροζεύξη, <http://agrozefxi.blogspot.gr/>

αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων προσφέροντας νέες ιδέες για αλλαγή ευρείας κλίμακας. Η πλήρη ταυτοποίηση του προϊόντος δίνει τη δυνατότητα στον καταναλωτή να γνωρίζει στο σύνολο την προέλευση των πρώτων υλών που έχουν χρησιμοποιηθεί ακόμη και τον έλεγχο της γονιδιακής ταυτότητας. Οι τιμές των προϊόντων είναι στο 70 % της Αξίας του παρατηρητηρίου της Λιανικής Αγοράς . Διατίθενται και Γαλακτοκομικά - Τυροκομικά Προϊόντα της Ένωσης Συνεταιρισμών Λαμίας . Η " ΑΓΡΟΖΕΥΞΗ " τροφοδοτεί με τα προϊόντα της Εστιατόρια , Ταβέρνες της ευρύτερης περιοχής .

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κλείνοντας το παρόν πόνημα, γίνεται αντιληπτή η σημαντικότητα της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας καθώς και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Με την πάροδο των ετών και εντός του πλαισίου της κοινωνικής εξέλιξης δημιουργούνται περισσότερες ανάγκες οι οποίες δεν δύναται να καλυφθούν ούτε από το δημόσιο ούτε και από τον ιδιωτικό τομέα. Για το λόγο αυτό εισάγεται η έννοια της κοινωνικής οικονομίας απόρροια του οποίου συνεπάγεται η κοινωνική επιχειρηματικότητα. Τα πλεονεκτήματα που δημιουργούνται με την ανάπτυξη του Τρίτου τομέα καθώς και με τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων είναι πολλά ενώ με τη σύμπραξη μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και φορέων παρέχονται λύσεις σε μείζονα θέματα απασχόλησης, οικονομικής κρίσης εντός παγκοσμίου πλαισίου δράσης. Ταυτόχρονα είναι προφανείς οι βελτιώσεις του βιοτικού επιπέδου για το κοινωνικό σύνολο ενώ παράλληλα ενισχύονται οι κοινωνικοί δεσμοί και προωθούνται τα μέγιστα, οι έννοιες της δημιουργικότητας και της καινοτομίας.

Εστιάζοντας στο ευρωπαϊκό επίπεδο παρουσιάζεται ιδιαίζουσα αυξητική τάση στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας ενώ οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν εκ νέου άνθηση. Σε εγχώριο επίπεδο ο συγκεκριμένος τομέας δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος και το γεγονός αυτό δύναται να απορρέει από τη μη ύπαρξη νομοθετικού πλαισίου καθώς δεν υφίσταται σαφής, διακριτός τομέας. Παρά ταύτα εντός των αντίξοων συνθηκών που υφίστανται οι συγκεκριμένες επιχειρήσεις στη χώρα μας έχουν σημειωθεί αξιόλογες προσπάθειες επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται με βασικό σκοπό το όφελος του κοινωνικού συνόλου. Οι επιχειρήσεις αυτές καταφέρνουν να ορθοποδούν και να

βγαίνουν αλώβητες εντός του ισχύοντος πλαισίου οικονομικής κρίσης που υφιστάμεθα. Τερματικός παράγοντας των επιχειρήσεων ως προς τη θέσπιση οφέλους του κοινωνικού συνόλου τοποθετείται η έννοια της ΕΚΕ η οποία έχει σαν κύριο στόχο να προβάλλει το κοινωνικό όφελος και την πραγματική ευθύνη των επιχειρήσεων απέναντι στο καταναλωτικό κοινό αφήνοντας σαν υποδεέστερη αιχμή του δόρατος της επιχείρησης στο προσωπικό κέρδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών (2011), Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα – Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας, Βρυξέλλες, 25.10.2011 COM(2011) 682 τελικό

Ευσταθόπουλος Γιάννης, (2007)Ανταγωνιστικότητα, καινοτομία και απασχόληση, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Τριμηνιαίο περιοδικό Vienney Claude, (2008) Η κοινωνική οικονομία, Αθήνα: Πολύτροπον

Μάρδας Γεώργιος Δ. (2000)Κοινωνική πολιτική, εκπαίδευση και οικονομία, Αθήνα: Παπαζήση

Νεγρεπόντη - Δελιβάνη Μαρία (1990)Ελληνική οικονομία, κοινωνική παιδεία, πολιτική, Αθήνα: Παπαζήση

Πρακτικά Δ επιστημονικού συνεδρίου του τμήματος στελεχών συνεταιριστικών οργανώσεων και εκμεταλλεύσεων (ΣΣΟΕ) Η κοινωνική οικονομία ανάμεσα στο τοπικό και στο παγκόσμιο, Κεντρικό αμφιθέατρο Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, 6-7 Ιουνίου 2003

Πανάγου Β., Τσουντας Κ, (2004), Παγκοσμιοποίηση Ολοκλήρωση & Συνεργασία στη

Σύγχρονη Διεθνή Κοινωνία, Αθήνα: Εμανουηλίδης

Συλλογικό έργο (2007) Ελληνική οικονομία: Πόροι για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, Αθήνα: Παπαζήση

Ε.Ε. (2013). Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, Οδηγός για την Κοινωνική Επιτροπή, τ. 4, Λουξεμβούργο.

Νικολόπουλος Τάκης (2013) Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας, Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων

Αγγελίδης Μηνάς (1991), Χωροταξικός Σχεδιασμός, Συμμετρία, Αθήνα

Σταματίου ΕΛ. (1997), Διαχείριση Περιβάλλοντος. Πολιτικές για την προστασία των ακτών της Ελλάδας. Η εμπειρία από το χώρο της Μεσογείου. Διδακτορική Διατριβή, ΤΑΠΑ, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Ζήσης Ι.- Πανδοικο (2003), Πράσινο Επιχειρείν, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα.

Λαγός Δ. (2005), Τουριστική Οικονομική, Κριτική, Αθήνα.

Ευθυμίου Η, Μοδινός Μ. (2003), Οι Δρόμοι της Αειφορίας: Περιβάλλον, Εργασία, Επιχειρηματικότητα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Τερκενλή Θ. (1996), Το πολιτισμικό Τοπίο: Γεωγραφικές προσεγγίσεις, Εκδόσεις Παπαζήση-Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα .

Φλογαΐτη Ευγ. (1998), Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Αραβαντινος Αθ.(1997), Πολεοδομικός Σχεδιασμός, Συμμετρία, Αθήνα.

Ινστιτούτο Εργασίας, (2006). «Ανταγωνιστικότητα και απασχόληση. Η ανάγκη ενός νέου αναπτυξιακού υποδείγματος». Τριμηνιαίο περιοδικό

Xanthakis M, Tsipouri L, Spanos L. The construction of a corporate governance rating system for a small open capital market: Methodology and applications in the Greek market

Post James E., Lawrence Anne T., Weber James (1999), “Business and society, corporate strategy, public policy, ethics”, 9 thedition, Boston, Irwin McGraw – Hill

Halkos GE, Evangelinos KI. Determinants of environmental management systems standards implementation: Evidence from Greek industry. Business Strategy and the Environment 2002

Freeman, R.E. 2008. Διαχείριση των κοινοτικών μετοχών. Αφιέρωμα Βήμα Ιδεών,
Τεύχος 4/4/2008

Austin, J., Stevenson, H. & Wei-Skillern, J. (2006), Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different or Both?” in Entrepreneurship Theory and Practice

Ash Amin (2009), *The social economy*, London, Zed Books

Borzaga C., Galera G., Nogales R. (επιμ.) (2008), *Social Enterprise: A New Model for Poverty Reduction and Employment Generation*, Bruxelles, UNDP Regional Bureau.

Campbell, Mike (1999) Το τρίτο σύστημα Απασχόλησης και Τοπικής Ανάπτυξης, Συνθετική Έκθεση

CIRIEC (επιμ. Bouchard M.) (2010), *The worth of the Social Economy. An international Perspective*, Bruxelles, Peter Lang

CIRIEC (επιμ. Avila R.C., Monzon Campos J.L.) (2012), *The social economy in the Ευρωπαϊκή Ένωση*, Report for the European Economic and Social Committee, Bruxelles.

The European Federation of Ethical and Alternative Banks (2010), *The Atlas of Job Creation Good Practices for Social Inclusion - Ethical Finance for an Active, Creative and Solidarity-based Europe*, FEBEA, Brussels

Defourny, J. and Nyssens, M. (2010). Conceptions of social enterprises and social entrepreneurship in Europe and the United States convergence and divergence, *Journal of Social Entrepreneurship*

Grimes, M. (2010). Strategic sensemaking within funding relationships: the effects of performance measurement on organizational identity in the social sector, *Entrepreneurship Theory and Practice*

Mendell, M. and R. Nogales (2009), *Social Enterprises in OECD Member Countries: What are the Financial Streams?*, in A. Noya (επιμ.), *The Changing Boundaries of Social Enterprises*, OECD, Paris

Miller, T.L. and Wesley, C.L. (2010). Assessing mission and resources for social change: an organizational identity perspective on social venture capitalists; decision criteria, *Entrepreneurship Theory and Practice*

Moulaert F. & Ailenei, O. (2005), *Social Economy, third sector and Solidarity relations: A conceptual Synthesis from history to present*, in *Urban Studies*

Nicholls, A. (2009). 'We do good things, don't we?': 'Blended Value Accounting' in social entrepreneurship, *Accounting, Organizations and Society*

Noya, A. and E. Clarence (2013) *Policy brief on Social Entrepreneurship*, OECD Local Economic and Employment Development Programme

Renneboog, L., Horst, J.T. and Zhang, C. (2008). Socially responsible investments: institutional aspects, performance, and investor behavior, *Journal of Banking and Finance*,

Zevi A., Zanotti A, Soulage F., Zelaia A. (2011), Beyond the Crisis: Cooperatives, Work, Finance. Generating Wealth for the Long Term, CECOP

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Clearlyso (2012), Guide for the Ambitious Social Entrepreneur, London
http://www.clearlyso.com/uploads/clearlyso_guide_for_the_ambitious_social_entrepreneur.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013) Guide on social innovation, Brussels
<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/10157/47822/Guide%20to%20Social%20Innovation.pdf>

Schwab Foundation (2011), The Social Investment Manual, An Introduction for Social Entrepreneurs, Geneva
<http://www.schwabfound.org/pdf/schwabfound/SocialInvestmentManual2011.pdf>

Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα,(2013) Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη, Τεύχος 4
[file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20\(5\).pdf](file:///E:/Documents%20and%20Settings/admin/%CE%A4%CE%B1%20%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AC%20%CE%BC%CE%BF%CF%85/Downloads/DGEMPL_Social_Europe_Guide_Vol.4_EL_Accessible_v2.0%20(5).pdf)

Υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων γενική γραμματεία δια βίου μάθησης,(2013) Κοινωνική οικονομία –Κοινωνική επιχειρηματικότητα, Εκπαιδευτικό υλικό για τα Κέντρα δια Βίου Μάθησης
<http://kdvm.gr/Media/Default/Pdf%20enotites/1.2.pdf>

Παραδείγματα επιτυχημένων Κοινωνικών Επιχειρήσεων

<http://www.socialactivism.gr/index.php/koinoniki-oikonomia/800-paradeigmata-epityximenon-koinonikon-epixeiriseon>

Κοινωνική επιχειρηματικότητα :Αγροζεύξη,

<http://agrozefxi.blogspot.gr/>

Ο Κοινωνικός Επιχειρηματίας και η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

http://www.endiaferomai.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=256:2011-10-01-05-51-02&catid=79:2012-03-11-13-52-19&Itemid=126